

**СЕКСУАЛНИТЕ УБИЙСТВА, НАКАЗАНИ СЪС СМЪРТ,
ДОЖИВОТЕН ЗАВОР БЕЗ ЗАМЯНА ИЛИ ДОЖИВОТЕН ЗАТВОР ОТ
БЪЛГАРСКИТЕ СЪДИЛИЩА: ПСИХОЛОГИЧЕН АНАЛИЗ НА
ТЯХНАТА МОТИВАЦИЯ И МЕХАНИЗЪМ НА ИЗВЪРШВАНЕ. ПРОФИЛ
НА ИЗВЪРШИТЕЛЯ**

**Проучване на факторите, влияещи върху извършването им, по метода
„изследване на случай“**

Явор Василев

Съдържание:

Въведение

- 1. Дефиниране на сексуалното убийство**
- 2. Методология на настоящото изследване**
- 3. Представяне на 11-те изследвани случаи на сексуално убийство**
- 4. Обобщение**
- 5. Библиография**

Въведение

У нас отсъстват ориентирани към юридическата аудитория криминологични и психологични изследвания на сексуалното убийство и неговия извършител. Познанията на правоприлагащите органи се формират основно от заключенията на вещите лица, провеждащи психиатричните и психологичните експертизи на обвинени извършители. Тези източници не са предназначени и не могат да предоставят информация и обяснение на природата на сексуалното убийство като явление, които изисква специфичен правосъден подход при индивидуализацията на наказанието. В случаи на сексуално убийство тя предполага по-задълбочено познаване на произхода, същността и устойчивостта на престъпната мотивация и стереотип на дееца, за да позволи прогнозиране на резултатите от налагането на наказание.

Настоящото изследване си поставя за цел да подпомогне практиката по разследване и наказване на сексуалното убийство, като изясни влиянието на различни фактори (развитийни, поведенчески, познавателни, афективни, ситуационни) за извършването му, вкл. за възникването на престъпната мотивация, за ескалацията на насилието в механизма на престъплението и личностовите особености на извършителя. Анализът се фокусира върху подробен анализ на **всичките единадесет случая**, в които сексуално убийство е наказано от български съд с доживотен затвор или смърт/доживотен затвор без замяна, т.е. разпознато е като изключително тежко престъпление по смисъла на чл. 38-38а от Наказателния кодекс след 1970 г. Изследването е основано върху данните за деянието и дееца от съдебните присъди, проведените в хода на наказателното дело съдебни психиатрични и психологични експертизи и проведени в процеса на изтърпяване на наказанието психологични оценки на осъдените. Анализът следва логиката на съвременните теории, които търсят да обяснят механизма на възникване на сексуалното насилие и в частност на сексуалното убийство, без да подлага на емпирична проверка обяснителните им модели.

Предимство на изследването е неговият фокус върху естествената среда, в която сексуалното убийство се е зародило и настъпило, тъй като всеки случай е изследван самостоятелно и детайлно. Този метода е особено подходящ за изясняване на контекста на сексуалното убийство, който е от значение за съдебната преценка на опасността на дееца и поправимостта му. Очертано е голямо разнообразие от фактори при много голяма чувствителност на анализа към поведението и преживяванията на изследваните лица в сравнение с обичайните количествени методи, използвани в социалните науки.

1. Дефиниране на сексуалното убийство

През последните десетилетия сексуалното убийство е предмет на все по-задълбочен интерес от криминалната психология, но все още липсва широко приета дефиниция и в различни изследвания понятието се операционализира различно.

Оттук следва невъзможността да бъде установена точно честотата на сексуалните убийства за период от време на дадена територия, макар да е налице съгласие, че сексуалното убийство е сравнително рядко¹. Отсъствието на единна дефиниция пречи резултатите от различни изследвания да бъдат сравнявани. Дори в някои случаи изследвания, използващи една и съща дефиниция на сексуалното убийство, стигат до различни резултати (Proulx et al., 2007). Една от причините за това е, че обект на тези изследвания са малки групи от осъдени и в получените резултати се съдържа висок процент извадкова грешка. Друга възможна причина за липсата на консистентни резултати е фактът, че изследванията на извършители на сексуално убийство използват извадки, които са в различна степен хомогенни. В изследване на А. Бърджис и съавт. (Burgess et al., 1986) например близо половината от изследваните извършители на сексуално убийство са едновременно и серийни убийци. Съществуват обаче данни, сочещи, че само за около 20% от жертвите на сексуално убийство са отговорни серийни извършители (Geberth, 1995).

Освен че в понятието „сексуално убийство“ се влага различно съдържание, някои автори често използват неправилно различни термини, за да обозначат едно и също явление. К. Кер и съавт. (Kerr et al., 2012) изтъкват, че понякога термините „еротофонофилия“ и „сексуално убийство“ се използват като синоними в научната литература, макар че вторият от тях е с по-висока степен на обобщеност. Еротофонофилията е форма на сексуална перверзия и се отнася до случаите, в които убийството на жертвата е част от стимулацията, необходима на извършителя, за да постигне сексуално удовлетворение (Arrigo & Purcell, 2001). Сексуалното умъртвяване може да има и друго значение. Например, то може да се извърши в гневен афект при ескалация на насилието в хода на принудителни сексуални действия, вкл. да е мотивирано от омраза, отмъщение или желание за наказване на пострадалия². В този смисъл не всички сексуални убийства могат да бъдат отъждествени с еротофонофилията.

Един от първите опити за дефиниране на сексуалното убийство е дело на А. Бърджис и съавт. (Burgess et al., 1986), според които то е „...резултат от умъртвяването на друг човек в контекста на сила/власт, контрол, сексуалност или агресивна бруталност“ (р. 252). Това определение е предмет на критика, доколкото не е достатъчно конкретно за да отрази точно същността на сексуалното убийство (Chan, 2012).

¹ Епидемиологично изследване в САЩ установява, че за 1991-1995 г. в едва 0,9% от всички документираны убийства може да бъде идентифициран сексуален елемент (Melo, 2000).

² Вж. подробен анализ на престъпния сексуален мотив у **Пушкарлова, И.**, „Мотивът на насилствените сексуални престъпления“ – В: сп. Общество и право”, бр. октомври 2011 г.

Впоследствие повечето автори се обединяват около схващането, че за да бъде квалифицирано дадено убийство като сексуално е необходимо да съществуват обективни доказателства от местопрестъплението за някаква форма на сексуална дейност. Най-подробните и може би най-широко приети критерии за дефиниране на явлението са били предложени от Р. Реслър и съавт. (Ressler et al., 1988). Според тях всяко сексуално убийство е необходимо да покрива поне един от следните критерии: „(1) жертвата е намерена напълно или частично съблечена; (2) гениталиите на жертвата са на показ; (3) жертвата е поставена в сексуална позиция; (4) наличие на доказателства за поставянето на предмет в телесните кухини на жертвата; (5) наличие на доказателства за сексуален контакт; (6) наличие на доказателства за заместващи сексуални действия (напр. мастурбация) на местопрестъплението или за садистични сексуални фантазии (напр. обезобразяване на гениталиите)“ (р. 13). Както беше споменато, характеристиките на сексуалното убийство, описани от Р. Реслър и съавт. (Ibid.), се приемат от широк кръг автори и също така служат за операционална дефиниция на множество изследвания, включително и по-съвременни (напр. Proulx et al., 2008). Въпреки това и тази дефиниция е била обект на известна критика. К. Кер и съавт. (Kerr et al., 2012) например изтъкват, че нейният първия критерии – пълното или частично събличане на жертвата, сам по себе си не е индикативен за наличието на сексуален елемент в дадено убийство.

Традицията определянето за сексуално убийство да се основава на обективни доказателства за сексуалния характер на престъплението е продължена и от други автори. Примери за такъв тип дефиниции са:

- „Умишленото умъртвяване на човек по време на което е налице сексуално поведение от страна на извършителя“ (Meloy, 2000, р. 3);
- „Убийство, при което има доказателства за свързан сексуален акт“ (Folino, 2000, цит. по Kerr et al., 2012, р. 2)
- „Убийство в съвкупност със сексуални действия от страна на извършителя“ (Myers, 2002, цит. по Ibid.);
- „Убийство, включващо сексуални действия преди, по време или след умъртвяването на жертвата“ (Porter et al., 2003 цит. по Ibid.).

Според някои автори обаче не е необходимо да са налице доказателства за сексуално поведение, за да бъде квалифицирано дадено убийство като сексуално. Извършването на сексуални действия не съпътства непременно всяко едно сексуално мотивирано убийство, тъй като насилието само по себе си е възможно да изпълнява функцията на техен заместител. При липсата на материални доказателства за сексуално поведение е необходимо да се установи в каква степен умъртвяването на жертвата е сексуално мотивирано или натоварено със сексуален смисъл. Изхождайки от тази посока на разсъждение, А. Бийч и съавт. (Beech et al., 2005) изтъкват, че сексуалното убийство се извършва от „...индивиди, които са умъртвили някого и съществуват или явни доказателства за сексуалния компонент на убийството, или сексуалния компонент е признат или се предполага“ (р.6).

При липсата на материални данни за сексуално поведение е необходимо да се установи в каква степен умъртвяването е натоварено със сексуален смисъл. Сексуалното убийство се извършва от „индивиди, които са умъртвили някого и съществуват или явни доказателства за сексуалния компонент на убийството, или сексуалния компонент е признат или се предполага“³. Следователно, при съмнение за сексуалния характер на убийството, е необходимо да се изследва мотивацията на извършителя. Според българската правна теория тя ще е сексуална, когато деецът цели да възбуди или удовлетвори полово желание чрез или във връзка с умъртвяването, като е възможно това желание да израства или да се съпровожда от различни мотиви⁴. Чуждестранни автори също се насочват към извод, че „убиването и сексуалността са свързани по някакъв начин“, който има общо с „причините, поради които то е било извършено“⁵.

При идентифициране на изследваните случаи настоящото изследване изхожда от дефиницията на Реслер и на българската правна теория.

2. Методология на настоящото изследване

2.1 Цел на изследването

Целта на настоящата разработка е да се изследва влиянието, което различни видове фактори (развитийни, поведенчески, познавателни, афективни, ситуационни и др.) е възможно да оказат върху извършването на сексуално насилие и сексуално убийство. Във връзка с поставената цел основната задача на изследването е да се анализират в детайли отделни случаи на сексуално убийство. За операционализиране на понятието „сексуално убийство“ е използвана дефиницията, предложена от Р. Реслър и съавт. (Ressler et al., 1988). Анализът следва логиката на съвременните теории, които имат за цел да обяснят механизма на възникване (етиологията), както на сексуалното насилие, така и на сексуалното убийство в частност. Съществуват няколко основания за анализ на отделните случаи от позицията на двете групи теории.

Една от причините се отнася до характера на теоретизирането, така както то се прилага в рамките на научния метод. Сред основните характеристики на всяка научна теория са нейният потенциал да обясни наблюдаеми явления (емпирична адекватност), чрез описание на механизми или процеси, които стоят в тяхната основа (обяснителна дълбочина; [Newton-Smith, 2002]). Следователно психологическите теории на сексуалното насилие и сексуалното убийство имат за цел да обяснят резултатите от проведени изследвания, като опишат ненаблюдаеми механизми или процеси. Така например в основата на взаимовръзката, която съществува между липсата на емпатия и извършването на

³ Beech et al., 2005, p.6

⁴ Вж. **Пушкарлова, И.** Цит. съч. В тази посока са и възгледите в специализираната чуждестранна литература.

⁵ Вж. **Karr et al., 2012, p. 2:** „Настоящото разбиране на термина „сексуално убийство“ предполага, че убиването и сексуалността са свързани по някакъв начин, но съществува голяма неяснота как точно. Вероятно е правдоподобно да се заключи, че мотивацията може да бъде установена единствено чрез процес на оценка на информация от множество източници“.

сексуално насилие, може да стои невъзможност за извършителя да разпознае страданието на жертвата (Ward & Keenan, 1999). Резултатите, получени от изследвания на осъдени, сами по себе си не могат да обяснят начина по които различни фактори влияят върху извършването на сексуално убийство, освен ако не бъдат интегрирани и концептуализирани в теоретична рамка. Необходимо е да се отбележи, че изследването няма за цел да подложи на емпирична проверка обяснителните модели, които задават посоката на анализа.

Причините, поради които случаи на сексуално убийство се анализират от позицията на обяснителните модели на насилственото сексуално поведение са две. Първата от тях се отнася до приликата, която съществува между извършителите на сексуално убийство и сексуално насилие. Въпреки че въпросът, доколко сексуалните агресори и извършителите на сексуално убийство съставляват две отделни популации, все още не напълно е изяснен, съществуват основания двете групи извършители да се разглеждат като сходни от гледна точка на техните личностни особености.

В сборник, редактиран Ж. Пру и съавт. (Proulx et al., 2007), шест от публикуваните изследвания са посветени на сравнителни анализи между извършители на сексуално убийство и сексуална агресия. Въпреки че събраните данни свидетелстват, за наличието на статистически значими различия по някои променливи, обикновено тези различия са малки. Например К. Оливър и съавт. (Oliver et al., 2007) сравняват извършители на изнасилване и извършители на сексуално убийство по интелект, наличие на личностови разстройства, сексуално функциониране и особености на процеса на развитие. Авторите установяват, че различията между двата типа извършители са малки, с изключение на наблюдението, че сексуалните убийци са били в значително по-висока степен социално изолирани по време на периода преди престъплението. Резултати, получени А. Бийч и съавт. (Beech, 2005), свидетелстват, че извършителите на сексуално убийство поддържат същите системи от вярвания, свързани с престъплението (напр. убеждението, че мъжкият сексуален нагон е неконтролируем), като тези, формирани при извършители на изнасилване. Тенденцията в резултатите от проведените сравнителни анализи е, че като цяло не се наблюдават качествени различия в профилите на двата типа извършители. Въпреки това литературата свидетелства, че извършителите на сексуално убийство са в по-висока степен социално изолирани, имали са по-тревожно детство и е по-вероятно да налагат свръх-контрол върху импулсите си в сравнение с извършителите на сексуална агресия (Proulx et al., 2007). Сходството в личностните характеристики между двата типа извършители дава основание на С. Шен и М. Кюсон (Chene & Cusson, 2007) да проверят влиянието, което факторите на ситуацията оказват върху леталния изход от дадено сексуално нападение. Получените резултати сочат, че редица ситуационни променливи (напр. преживяването на гняв от извършителя, наличието на оръжие) диференцират значимо извършителите на сексуално убийство и извършителите на сексуална агресия. С други думи убийството на жертвата, особено в случаите, когато то не е предварително планирано, е възможно да е функция по-скоро на динамиката на ситуацията, отколкото на специфични особености на сексуалния насилник.

Втората причина, поради която теории, имащи за цел да обяснят сексуалното насилие, се прилагат към случаи на сексуално убийство, засяга сравнително ранния етап на развитие, в който обяснителните модели на сексуалното убийство се намират. Извършителите на сексуално убийство представляват хетерогенна група индивиди и това наблюдение налага разработването на теории, които вземат под внимание множество фактори, действащи на различни равнища, и които описват различни развитийни траектории. На този етап обаче съществуват едва две многофакторни теории на сексуалното убийство, разработени от А. Бърджис и съавт. (Burgess et al., 1986) и А. Ариго и К. Пърсел (Arrigo & Purcell, 2001), като втората има за цел да обясни специфична форма на сексуално убийство, каквато е еротофонофилията⁶. От друга страна, научната литература, която се занимава с въпроса за възникването на насилственото сексуално поведение е значително по-богата. През последните четири десетилетия сексуалното насилие, както над деца, така над жени в зряла възраст, е било предмет на многобройни изследвания и към настоящия момент могат да бъдат идентифицирани девет многофакторни теории, които правят опит да обяснят неговата етиология (Ward, 2014).

Възможно е ключови концепции от моделите на сексуалното насилие да бъдат използвани в търсенето на обяснение за сексуалното убийство, ако бъде изходено от наблюдението, че извършителите на сексуална агресия и сексуално убийство притежават сходни личностни особености. Например причината за проблемите в междуличностен план, характерни и за двата типа извършители, е възможно да бъде липсата на привързаност към значимите други по време на детството. Моделите на сексуалното убийство и сексуалното насилие дори описват почти идентични механизми в опита си да обяснят сходни явления. Формирането на отклоняващи се сексуални предпочитания например се разглежда до голяма степен като резултат от процес на обуславяне, както от някои теоретици на сексуалната агресия (Laws & Marshall, 1990), така и от някои теоретици на сексуалното убийство (Arrigo & Purcell, 2001). Освен това девиантните сексуални предпочитания са фактор, които не разграничава двата типа извършители, тъй като не е прогностичен за леталния изход от дадено сексуално нападение (Nicole & Proulx, 2007).

Въпреки че е необходимо провеждането на още изследвания, на този етап данните сочат, че между извършителите на сексуално убийство и сексуално насилие съществува сходство. Същевременно сексуалното насилие е явление, което е изучено значително по-задълбочено и подробно. Поради тази причина в настоящото изследване някои компоненти на теориите на сексуалното насилие се използват, за да бъдат обяснени случаи на сексуално убийство.

2.2.Метод и процедура на изследването

В методологичен план настоящата разработка се основава на изследвания на отделни случаи на сексуално убийство. Стратегията за събиране на данни,

⁶ Обяснителният модел на серийното убийство (т. нар. модел за контрол над травмата), създаден от Е. Хики (Hickey, 1997), е трета теория, която може да бъде приложена към случаите на серийно сексуално убийство.

която изследването използва, е анализ на съдържанието на два вида документи – съдебни решения и справки, изготвени от служители на места за лишаване от свобода. В изследването са включени осъдени на наказание доживотен затвор или доживотен затвор без замяна за престъпления, които покриват критериите за сексуално убийство, предложени от Р. Реслър и съавт. (Ressler et al., 1988). Представянето на отделните случаи започва с описание на престъплението, което се базира на фактическата обстановка установена в съдебните решения. След описанието на престъплението се представят данни за процеса на развитие, психологическите и поведенческите особености на изследваното лице, които са събрани на основата на резултатите от съдебно-психиатрични и психологични експертизи, както и справки от местата за лишаване от свобода. Втората част на всяко от изследванията на случаи представлява обсъждане, в което събраните данни се интерпретират от позицията на релевантна на тях теория или емпирично изследване.

В някои от изследваните случаи начина, по който даден фактор влияе върху извършването на сексуално убийство, е възможно да бъде обяснен от повече от една теоретична перспектива. Причината за това е свързана с едно от ограниченията на избраната методология. Изследването на случай не позволява алтернативните обяснения за наблюдаваните явления да бъдат отхвърлени, за разлика от количествените методи, които се основават на манипулиране и контрол на променливи (напр. експерименталния метод). Отхвърлянето на алтернативни обяснения не може да се постигне чрез изследване на отделен случай, тъй като липсва информацията, необходима, за да бъде направено сравнение между конкуриращи се обяснения (Stanovich, 2013). Поради тази причина методът не може да се използва за проверка на хипотезите, издигнати от даден теоретичен модел, които все още не са емпирично верифицирани. Също така, за разлика от контролирания експеримент, изследването на случай не позволява взаимовръзките, които се наблюдават между различни явления или събития, да бъдат определяни като причинно-следствени. Тук е необходимо да се отбележи, че макар и да е невъзможно сексуалното насилие да се операционализира в рамките на контролиран експеримент, съществуват автори, които разглеждат някои психологически фактори като причини за възникването на сексуално насилие (напр. Ward & Beech, 2006). В настоящото изследване наличието на тези фактори също се разглежда като оказващо каузален ефект върху извършването на сексуална агресия.

От описаните методологични ограничения на изследването на случай следва, че резултатите, получени от наблюдението на изолирано явление не могат да бъдат генерализирани към други случаи. В тази връзка Т. Скофийлд (Schofield, 1990) отбелязва, че целта на метода „...не е да бъде получен стандартизиран набор от резултати, които всеки изследовател в същата ситуация или изучаващ същия проблем би получил. Тя по-скоро е да се създаде съгласувано и изясняващо описание, както и гледна точка, към ситуация, чрез изучаването ѝ в детайли“ (р. 71). Едно от предимствата на изследването на случай е неговия фокус върху естествената среда, в която определено явление възниква. Тази характеристика на метода го прави особено подходящ за изучаване на контекста в който сексуалното убийство се случва. Също така

детайлният фокус върху компонентите, структуриращи изследвания случай, позволява изучаването на голямо разнообразие от фактори, както и игнорирането на информация, която не е от съществено значение за разбирането на изследваното явление или събитие. Това прави изследването на случай в много по-голяма степен чувствително към поведението и преживяванията на изследваните лица в сравнение с количествените методи, използвани в социалните науки.

3. Представяне на 11-те изследвани случаи на сексуално убийство

Изследване на случай № 1⁷

След изтърпяване на второ наказание за изнасилване на възрастна жена, 45-годишен мъж се установил да живее на село, в дома на 70-годишната си майка. За период от три месеца мъжът системно злоупотребявал с алкохол. Една вечер се прибрал вкъщи в нетрезво състояние, влязъл в стаята на майка си и заявил своето намерение да осъществи полов акт с нея. Жената се възпротивила, но мъжът ѝ се нахвърлил и извършил с нея многократно принудителни сексуални действия, включително и орални. Сексуалното насилие било съпроводено от значително количество физическа агресия и заплахи с нож. На сутринта извършителят казал на майка си да не споменава на никого за случилото се, както и да твърди, че тя го била научила на такова поведение.

Приблизително две седмици по-късно, мъжът пристигнал в друго село на гости на свой приятел. Двамата мъже прекарвали вечерта в местната кръчма, където извършителят консумирал голямо количество алкохол. Прибрали се в къщата на домакина, вчеряли с неговата 88-годишна майка и си легнали. След като изчакал приятеля си да заспи, извършителят станал и разбил вратата на стаята, в която спяла възрастната жена. Мъжът се нахвърлил върху нея, започнал да ѝ нанася удари в областта на главата и я изнасилвал. След това деецът се върнал в съседната стая и заспал. На сутринта се събудил, потърсил цигарите си на местопроизшествието и тогава установил, че възрастната жена е мъртва. Според заключението от изслушаната по делото съдебно-медицинска експертиза причината за нейната смърт е тежък мозъчен оток, вследствие на черепно-мозъчна травма. Мъжът завил трупа на пострадалата и избягал.

Извършителят прекарал три седмици в скитане, като накрая пристигнал в друго село. Минавайки през местното гробище, намерил бутилка вино, която изпил. Мъжът започнал да обикаля из селото и да наднича в дворовете на къщите. В един от тях забелязал 63-годишна жена и се насочил към дома ѝ. Жената се развикала и го предупредила да не влиза, но извършителят се приближил до нея, нанесъл ѝ няколко удара в лицето и я избутал в дома ѝ. Мъжът дръпнал пердето на прозореца и съборил възрастната жена на леглото. Жената започнала да вика за помощ и да моли извършителя да я остави, в отговор на което той заявил, че ограбвал, изнасилвал и убивал. Впоследствие мъжът стиснал възрастната жена за гърлото и направил опит да се съвкупи с нея.

⁷ Присъда №23/28.02.1996 г. по НОХД № 377/1995 г., Бургаски окръжен съд.

В този момент в двора на къщата се появили други две жени, чиито гласове извършителят чул и избягал. Минавайки покрай тях мъжът им казал, че щял да убие и тях.

След 18 години в условията на лишаване от свобода пенитенциарните служители отчитат известна положителна тенденция в поведението на осъдения. Характеризират го като емоционално нестабилна личност, с ниско равнище на интелектуални способности и бедни социални умения. Става ясно, че осъденият е отгледан първоначално в психологически неблагополучно семейство, а след 7-годишна възраст е живял по интернати. По негови данни майка му имала промискуитетно и безотговорно поведение, което е било причина той да преживява себе си като отхвърлен. Осъденият твърди още, че в периода на юношеството е бил обект на сексуална агресия от страна на неговата майка.

Обсъждане

От анализа на престъпната дейност на изследваното лице може категорично бъде направено заключението, че настоящият случай засяга преференциален извършител на сексуални престъпления. Някои автори изтъкват, че разгръщането на серия от сексуални престъпления е сравнително надежден индикатор за наличието на отклоняващ се модел на сексуална възбуда (Hall & Hirschman, 1992; Marshall et al., 2013)⁸. Повечето теоретици на сексуалното насилие се обединяват около схващането, че този фактор играе съществена роля в етиологията на някои престъпления от този вид. Отклоняващият се модел на сексуална възбуда се състои в устойчиви предпочитания за неподходящ партньор (напр. деца), определени сексуални действия (напр. садистични практики) или неподходящ контекст за тяхното осъществяване. По отношение на разгледания случай, има основание да се допусне, че за извършителя са характерни устойчиви предпочитания към жени в късна зрялост, както и към сексуални действия, включващи елемент на принуда и насилие. Сексуалната агресия, на която изследваното лице е било обект в периода на юношеството, твърде вероятно е оказала влияние върху формирането на описаните сексуални предпочитания.

Ранната виктимизация от сексуално насилие е статичен фактор на сексуалната престъпност, чието действие е сравнително слабо⁹. Съществуват емпирични данни сочещи, че сравнително малка част от индивидите, които са станали жертва на сексуално насилие в ранните етапи на своето развитие, се ангажират в такъв тип поведение в зряла възраст (Ward et al., 2006). Т. Уард и Р. Сийгърт (Ward & Siegert, 2002) издигат предположението, че степента на социална подкрепа и начина, по който жертвата интерпретира сексуалната

⁸ Девиантният модел на сексуална възбуда се изследва посредством т. нар. фалометрия – метод, чрез който се измерват промени в ерекцията на изследваните лица при излагане на стимули със сексуално съдържание. Резултатите от изследванията на надеждността на фалометричния метод са противоречиви (Marshall et al., 2013).

⁹ Статичните криминогенни фактори са характеристики на житейската история на индивида, които повишават вероятността от извършване на престъпление. Динамичните криминогенни фактори, от друга страна, са особености на личността или начина на живот, които подлежат на промяна и могат да бъдат обект на корекционно въздействие.

злоупотреба, са фактори опосредстващи прехода от виктимизация към сексуална агресия.

Някои теоретици отчитат влиянието, което ранната виктимизация от сексуално насилие може да окаже по посока формиране на отклоняващи се сексуални интереси. Макар че, точният механизъм, който стои в основата на тази взаимовръзка, е предмет на научен дебат, тези автори се обединяват около идеята, че сексуалните фантазии на индивида имат централна роля.

Д. Лоус и У. Маршъл (Laws & Marshall, 1990) разглеждат девиантните сексуални предпочитания като особеност, придобита в процеса на учене. Според авторите, състоянието на сексуална възбуда е безусловна реакция, която е възможно да се превърне в условна тогава, когато се съчетае с определени стимули на средата. Впоследствие излагането на същите или подобни стимули може да предизвика реакция на сексуална възбуда¹⁰. Така например определени стимули, характерни за ситуацията в която индивидът е станал жертва на сексуално насилие, е възможно да се асоциират със състоянието на сексуална възбуда и по-късно да започнат да предизвикват такава реакция. Ако този модел бъде приложен към изследваното лице, то може да се допусне, че стимули, асоциирани с неговите ранни сексуални преживявания, са значително по-възрастен партньор, както и принуда като елемент на сексуалните действия. Според Д. Лоус и У. Маршъл (Ibid.) тези стимули могат да продължат да предизвикват реакция на сексуална възбуда, защото се появяват и поддържат в съдържанието на сексуалните фантазии на индивида. В дългосрочен план тази реакция не може да бъде погасена, тъй като се подкрепя положително, първоначално чрез мастурбация, а впоследствие чрез извършване на сексуално престъпление¹¹.

По аналогичен начин може да бъде обяснен и ескалацията модел на сексуално насилие, които се наблюдава в изследвания случай (Marshall & Barbaree, 1990). След първото престъпление вероятността от извършване на ново се увеличава, тъй като насилственото сексуално поведение е било подкрепено положително - чрез удовлетворяване на полово желание, както и отрицателно, тъй като е била избегната наказателна репресия. Също така поради процес на хабитуация (привикване) поддържането на първоначалните нива на възбуда и удоволствие е възможно да изисква ескалация на насилствения характер на сексуалните фантазии и поведение.

В тяхната интегративна теория на сексуалната престъпност Т. Уард и А. Бийч (Ward & Beech, 2006) предлагат алтернативно обяснение на механизма, по който девиантните сексуални предпочитания се формират. Следвайки логиката на този модел, може да бъде направено предположението, че сексуалната виктимизация на изследваното лице е травматично събитие, което резултира в

¹⁰ Описаният принцип на учене се нарича класическо (асоциативно) обуславяне и е демонстриран в лабораторна среда от знаменития руски учен И. Павлов.

¹¹ Процесът на учене при който честотата (или вероятността) на определено поведение се увеличава, когато то е било положително (чрез награда) или отрицателно подкрепено (чрез избягване на наказание), се нарича оперантно (инструментално) обуславяне. Теорията на оперантното обуславяне е свързана най-вече с работата на американския психолог Б. Скинър.

преживяване на отхвърляне, както и в неадекватна представа за характера на сексуалните действия. Взаимодействието между тези два фактора според авторите може да доведе до възникването на интензивни сексуални фантазии с девиантно съдържание, които функционират като средство за справяне с отрицателните емоционални преживявания. Емоционалната нестабилност, която се наблюдава при изследваното лице, от своя страна е проблем свързан със саморегулацията, който може да опосредства реализирането на девиантните фантазии, чрез извършване на сексуално престъпление. Според Т. Уард и А. Бийч (Ibid.) невъзможността индивидът да контролира ефективно своите сексуални импулси, може да доведе до състояние на девианта сексуална възбуда при действието на определени фактори на ситуацията. В изследвания случай такива отключващи фактори са наличието на потенциална жертва, както и състоянието на алкохолно опиване.

Изследване на случай № 2¹²

Жена на 59-годишна възраст, която пребивавала временно в селска вила, споделила в телефонен разговор с дъщеря си, че вечеря с непознат мъж, който бил представил себе си като ловец. Мъжът бил 50-годишен, осъждан в миналото за множество кражби, както и за изнасилване на майка си. По време на вечерята мъжът употребил алкохол. Жената започнала да му говори за Бог и за това, че съществува сила, която помагала на доброто и наказвала лошото. В обясненията, дадени на досъдебното производство, извършителят заявява, че колкото повече пиел, толкова повече виждал в лицето на жената това на своята майка. Мъжът ѝ казал това и добавил, че в този момент искал да убие майка си, защото тя му била причинила много лоши неща. Тогава той се нахвърлил върху нея, бутнал я на леглото и започнал да я души. Жената направила безуспешен опит да се защити със сатър. Според заключението на съдебно-медицинската експертиза причината за смъртта на пострадалата е механична асфикция. След като умъртвил жената, извършителят направил прорезна рана с формата на кръст на нейното чело и съблякъл напълно трупа от кръста надолу. Впоследствие отрязал лявата ѝ гърда с метална шпакла. Шпаклата, заедно с отрязаната гърда, обърната с вътрешността нагоре, поставил под леглото. Накрая извършителят поставил трупа на жертвата върху леглото, завил го с одеяла и напуснал къщата. Мъжът бил заловен и признат за виновен около година и половина след убийството, като основната причина за това е скитническият му начин на живот – обитавал пещери и изоставени вили.

Комплексната съдебно-психиатрична и психологична експертиза установява наличието на дисхармонична личностова структура и поведенчески отклонения при извършителя, формирани в периода на юношеството. Става ясно, че той е бил отгледан в условията на неблагоприятна семейна среда, емоционална депривация и е бил обект на физическо насилие от страна на родителите си. Според съдебните експерти в зряла възраст при дееца са били формирани асоциални и праноидни личностни черти, както и емоционално-волева неустойчивост. Прекарал е повече от 20 години в институции за

¹² Присъда № 27/30.09.2011 г. по НОХД № 303/2011 г., Софийски окръжен съд.

лишаване от свобода, което е довело до неговата социална изолация. При извършителя е налице смесено личностово разстройство с антисоциални, параноидни и емоционално нестабилни черти, характеризиращо се с избухливост, ниска степен на самоконтрол, параноидна идеация, нисък праг на фрустрация и неспособност за учене от минал опит.

Обсъждане

Въпреки че убийството в изследвания случай не е извършено в съвкупност с блудство или изнасилване, то може да бъде окачествено като сексуално от гледна точка на дефиницията, предложена от Р. Реслър и съавт. (Ressler et al., 1988). Причината е, че за него са характерни поведенчески признаци, които свидетелстват за садистичните сексуални фантазии на дееца – ампутирание на част от вторичните полови белези на пострадалата. Също така при извършителя се наблюдава ескалиращ модел на сексуално насилие подобно на предходния разгледан случай. Освен разгръщането на серия от сексуални престъпления, могат да бъдат идентифицирани и други сходства между двете изследвани лица, свързани най-вече с процеса на индивидуално развитие, а също и с техните психологически и поведенчески особености.

В развитиен план приликата между двамата извършители се състои в дисфункционалната и неблагоприятна семейна среда, в която те са били социализирани. В мотивационния модел на сексуалното убийство, разработен от А. Бърджис и съавт. (Burgess et al., 1986)¹³, неефективният социален контекст се разглежда като критичен фактор на развитието, който до голяма степен възпрепятства формирането на просоциален модел на поведение. По-конкретно липсата на качествени семейни отношения създава невъзможност за индивида да изгради положителна представа за социалната среда и привързаност към хората в нея. По този начин дисфункционалната семейна среда може да доведе до сериозни трудности в социален аспект, които А. Бърджис и съавт. (Ibid.) наричат „междоличностен срыв“.

Освен за неблагоприятния социален контекст, както в предходния, така и в настоящия случай са налице също и данни за ранната витимизация на изследваните лица от сексуално или физическо насилие. Подобен род събития, особено в условията на бедна на социална подкрепа семейна среда, е твърде вероятно да резултират в травматични преживявания, както и в чувства за безпомощност и безнадеждност. Според А. Бърджис и съавт. (Ibid.) състоянието на междоличностен срыв в съвкупност с невъзможността на индивида да се справи по ефективен начин с отрицателните емоции, произтичащи от психологическата травма, може да доведе до формирането на богати фантазни преживявания, съдържащи сексуално насилие. Чрез тях подрастващият се откъсва от враждебната среда и упражнява въображаем контрол над нея.

Друг централен компонент в обяснителния модел на А. Бърджис и съавт. (Ibid.), който характеризира извършителя в настоящия случай, са отрицателните

¹³ Данните, на които се базира мотивационния модел на А. Бърджис и съавт. (Burgess et al., 1986), са събрани след подробно интервюиране на извадка от 36 извършители на сексуално убийство, от които 70% серийни.

личностни черти. При изследването лице се наблюдават асоциални, параноидни и емоционално-нестабилни черти, които участват в структурата на установеното от съдебните експерти смесено личностово разстройство. От позицията на мотивационния модел изброените личностни характеристики стоят в основата на устойчивия модел на социална изолация, който е налице при дееца. Възможно е формирането на тези отрицателни личностни особености у изследваното лице, да е било насърчено от лошото качество на семейните взаимоотношения в ранните етапи на неговото развитие. Асоциалните и параноидните черти е възможно също да са довели до трудности за извършителя в междуличностен план, като например неспособност за емпатия и установяване на близки отношения, а впоследствие и до неговото състояние на социална изолация. А. Бърджис и съавт. (Ibid.) изтъкват, че липсата на междуличностно взаимодействие превръща насилствените сексуални фантазии на извършителя в основен източник на емоционална стимулация.

Може да се допусне, че социалната изолация и отрицателните личностни черти на дееца са оказали влияние върху редица познавателни процеси, водейки до възникването на противообществени и враждебни нагласи. Тази тенденция към незачитане на обществените норми намира израз първоначално в ранните поведенчески отклонения, а по-късно и в генерализираната престъпна дейност на изследваното лице. Също така личностовото разстройство и неспособността за учене от минал опит, които са характерни за извършителя, до известна степен са причината за липсата на положителен ефект от предходно наложената наказателна репресия. Според мотивационния модел невъзможността личностните проблеми да бъдат повлияни чрез терапевтични интервенции в крайна сметка може да доведе до ескалация на насилствените сексуални фантазии. Те от своя страна в значителна степен предразполагат индивида към извършване на сексуално убийство.

В психологически план основната прилика между двете изследвани лица се състои в тяхната емоционална нестабилност. Освен това за извършителя в настоящия случай са характерни също и слаб самоконтрол и ниска толерантност към фрустрация. Тези особености отразяват проблеми в механизмите за саморегулация на афективната сфера и поведението и имат съществено отношение към насилствените действия на ситуационно равнище. Възможно е емоционалната неустойчивост на изследваното лице да е довела до интензивно преживяване на гняв непосредствено преди престъплението, ако ситуацията е била интерпретирана като стресова. Според Е. Хики (Hickey, 1997) невъзможността някои извършители да се справят по ефективен начин със стресови ситуации, може да провокира отрицателни емоции подобни на тези, свързани с ранната травматизация, а от там и садистични сексуални фантазии. Възможно е извършителят в настоящия случай да е асоциирал поведението на жертвата с минали травматични събития. Основание за този извод дава твърдението на дееца, че пострадалата започнала да му прилича на неговата майка, която той искал да убие. Проблемите в саморегулацията на поведението от своя страна са опосредствали реализирането на сексуалните фантазии доколкото, извършителят е преодолял по-лесно евентуални вътрешни съпротиви към насилствено поведение.

В поведенчески план най-съществената прилика между изследваните лица в настоящия и предходния случай се състои в сексуалното насилие спрямо техните майки. Извършителите на сексуални престъпления често поддържат отрицателна и враждебна нагласа към своята майка. Този фактор е прогностичен за рецидивизма при сексуалните правонарушители, наред с наличието на личностово разстройство (Craissati, 2008). Твърде вероятно е тази отрицателна нагласа да е свързана с неефективната семейна среда и да отразява дефицити в привързаността на изследваните лица.

От позицията на психоаналитичната перспектива някои сексуални убийства е възможно да изпълняват функцията на символично убийство на майката, тъй като интензивното чувство на гняв към нея се измества върху друга жена (Revitch & Schlesinger, 1989). Причините за отрицателните емоции на дееца могат да бъдат например свърхпротективно, промискуитетно или прелъстително поведение от страна на неговата майка. Въпреки че в настоящия случай изследваното лице споделя за възприетата прилика между майка му и жертвата, обикновено процесът на изместване протича на несъзнавано равнище (Ibid.)¹⁴.

Изследване на случай № 3¹⁵

След изтърпяване на наказание от 2 години лишаване от свобода за хомосексуално престъпление спрямо пълнолетно лице, мъж на 23 годишна възраст се установил да живее при майка си. Произхождал от многодетно семейство и родителите му били разделени още от неговото детството. В миналото бил осъждан за кражби. След излизането му от затвора мъжът започнал работа като пастир в съседното село, като вечер се прибирал в дома си и странял от близките си.

Приблизително година и половина след неговото освобождаване, той отишъл в съседното село, където в местната кръчма срещнал трима мъже, които познавал бегло. Прекарал два часа в тяхната компания, като за това време изпил три бири. Впоследствие тръгнал да се прибира пеша към селото, в което живеел, а останалите решили да го изпратят. На средата на пътя мъжът се разделил с придружителите си. След като останал сам, той се отказал от намерението си да се прибира. Решил да се върне обратно и да проникне в дома на 74-годишна жена, която познавал по физиономия и за която знаел, че живее сама. Къщата на жената се намирала в края на селото и около полунощ мъжът разбил входната врата, след което влязъл в стаята, където възрастната жена спяла. Тя се събудила от шума и тогава мъжът се нахвърлил върху нея, като затиснал с едната си ръка устата ѝ, а с другата започнал да ѝ нанася удари с юмрук в лицето. Впоследствие той извършил полов акт с възрастната жена, като по време на сексуалните действия притискал с ръце горната част на тялото ѝ. След това извършителят отново нанесъл няколко удара с юмрук на пострадалата и осъществил анални блудствени действия с нея. Мъжът решил да умъртви възрастната жена, тъй като се опасявал, че въпреки тъмнината тя може да го разпознае. Според заключението на съдебно-медицинската експертиза причината за смъртта на

¹⁴ Именно тази хипотеза прави психоаналитичната перспектива към сексуалното убийство неподлежаща на емпирична верификация (Fox & Levin, 1999).

¹⁵ Присъда № 19/25.02.2005 г. по НОХД №108/2005 г., Старозагорски окръжен съд.

пострадалата е механична асфикция, като най-вероятно тя е била удушена с ръкава на дрехата ѝ. След тези свой действия мъжът облякъл тупа на жертвата, прибрал се обратно в селото си и легнал да спи в парка.

Според заключението от комплексната съдебно-психиатрична и психологична експертиза, изслушана по делото, извършителят е с интелектуално развитие в долните граници на нормата. При него е налице примитивен психичен строй и недоразвита ценностна система, която се характеризира с доминиращи примитивни интереси и прагматични потребности. Съдебните експерти установяват, че в личностен план при извършителя се наблюдават импулсивни и антисоциални черти. Процесът на индивидуално развитие при него е протекъл в условията на емоционална депривация, социална изолация, излагане на агресивни поведенчески модели, както и при липса на възпитателно и образователно въздействие.

След 7-годишен период от изтърпяване на наказание доживотен затвор, основните цели на корекционната работа с извършителя са подобряване на неговите умения за мислене и придобиване на начална степен на образование. Пенитенциарните служители констатирали наличието на ниска самооценка, емоционална нестабилност и лабилност. Става ясно, че той е бил обект на системно насилие от страна на неговия баща.

Обсъждане

Настоящият случай, подобно на предходните два, е илюстративен за влиянието, което неблагоприятният процес на развитие може да окаже върху формирането на определени личностни черти, предразполагащи индивида към извършването на сексуално насилие. Проблемите на развитието, които повишават вероятността от извършване на сексуално престъпление се разглеждат като далечни рискови фактори (Beech & Ward, 2004). В изследвания случай могат да бъдат идентифицирани някои специфики на процеса на развитие, чиято връзка със сексуалното насилие е била предмет на изследвания. Например липсата на емоционална привързаност и социалната изолация са типични особености на ранния семеен контекст на сексуалните правонарушители (Craissati, 2003) и на сексуалните убийци в частност (Nicole & Proulx, 2007). Ранната виктимизация от физическо насилие и излагането на агресивни модели на поведение, от своя страна, са далечни рискови фактори, специфични не само за сексуалната, а за насилствената престъпност като цяло (Sampson & Lauritsen, 1993). Макар че изброените неблагоприятни особености на развитието са в различна степен прогностични за извършването на сексуално насилие, тяхното действие може да бъде опосредствано от редица протективни фактори, оказващи превантивен ефект (напр. получаването на емоционална подкрепа извън семейната среда). Също така не всички извършители на сексуални престъпления произхождат непременно от дисфункционален семеен контекст (Craissati, 2003).

В изследвания случай обаче съвкупното влияние на изброените неблагоприятни фактори на развитието вероятно е довело до някои по-късни проблеми в психосоциалното функциониране на извършителя – антисоциални

нагласи, импулсивност и емоционална лабилност. Именно тези психологически особености е твърде вероятно да са предразположили изследваното лице към насилствено сексуално поведение (Beech & Ward, 2004). Според мотивационния модел на сексуалното убийство (Burgess et al., 1986) неблагоприятните характеристики на семейната среда могат да се разглеждат също и като причина за ниската самооценка и социалната изолация, характерни за извършителя. Както беше споменато, една от възможните когнитивни стратегии за справяне с подобен модел на социална дезадаптация е формирането на сексуални фантазии, включващи насилие, доминиране и упражняване на контрол. Описаните процеси отразяват схващането, че връзката между неблагоприятните характеристики на развитието и извършването на сексуално престъпление не е директна, а бива опосредствана от формирането на определени психологически и поведенчески особености.

В първия изследван случай беше направен извода, че наличието на сексуални предпочитания към жени в късна зряла възраст е един от основните фактори, които се намират в причинна връзка със сексуалното насилие. Това заключение беше направено на базата на разгръщането на серия от сексуални престъпления спрямо жертви с такъв възрастов профил. Не винаги обаче този тип сексуалното насилие е причинено от наличието на отклоняващи се сексуални предпочитания. Съществуват данни сочещи, че повечето извършители на сексуални престъпления спрямо жени в старческа възраст не покриват диагностичните критерии за геронтофилия (Burgess, 2006). В настоящия случай няма достатъчно данни, въз основа на които да бъде направен категоричен извод за наличието на отклоняващи се сексуални предпочитания при изследваното лице. Извършеното хомосексуално престъпление в миналото само по себе си не може да се разглежда като белег за устойчиви отклонения в сексуалната сфера на осъдения. Сексуалното насилие в настоящия случай е възможно да е свързано с действието на фактори, за които изследването разполага с информация и който притежават потенциала да доведат до временно състояние на сексуална възбуда. Такива могат да бъдат импулсивността и емоционалната нестабилност – проблеми на общата саморегулация, които е възможно да са повлияли също и върху механизмите за сексуална регулация на изследваното лице (Ward & Beech, 2006). Друг фактор, който е възможно да има връзка със сексуалното насилие, е с когнитивен характер и се отнася до формираните при дееца антисоциални нагласи. Според Т. Уард и Т. Кийнан (Ward & Keenan, 1999) антисоциалните тенденции на сексуалните правонарушители обикновено включват в себе си и представата за правото на извършителя да задоволява своите потребности, включително и сексуални, пренебрегвайки обществените норми.

От позицията на интегративната теория на сексуалната престъпност (Ward & Beech, 2006) невъзможността на изследваното лице да регулира ефективно емоционалните си преживявания (емоционална нестабилност), в съвкупност със интензивно сексуално желание и наличието на определени антисоциални нагласи, оправдаващи сексуалното насилие, е възможно да е довела проблеми в сексуалната регулация. Т. Уард и А. Бйич (Ward & Beech, 2006) изтъкват че, в резултат от взаимодействието между изброените фактори възниква състояние, в което индивидът е неспособен да упражни контрол върху сексуалните си

импулси и може да извърши сексуално насилие опортюнистично. Основните психологически фактори, които се намират в причинна връзка със сексуално престъпление в изследвания случай, е възможно да са по-скоро емоционалната нестабилност и противообществените нагласи на дееца, а не наличието на устойчиви сексуални предпочитания към жени в старческа възраст. С друго думи проблемите в емоционалната регулация на извършителя е възможно да са създали предпоставка за временното състояние на девиантна сексуална възбуда, независимо от устойчивите сексуални интереси на извършителя.

Изследване на случай № 4¹⁶

Мъж на 29-годишна възраст без минали осъждания, минавайки през двора на училище, забелязал 8-годишно момиче да си играе и го заговорил. Мъжът казал на детето, че имал кукли в дома си и предложил да ѝ ги даде. Момичето се съгласило и двамата отишли в неговия апартамент. Прекарали известно време в гледане на телевизия и разговаряли за куклите. Момичето поискало да си тръгне, след като разбрало, че е време родителите му да го вземат от училището. Тогава мъжът легнал до детето и започнал да го опипва и целува в областта на половите органи. За да сломи неговата съпротива извършителят започнал да стиска детето в областта на шията. Впоследствие мъжът се съвкупил и осъществил анални блудствени действия с пострадалото момиче многократно. В един момент мъжът решил да провери дали детето има пулс и установил, че е мъртво. Според съдебно-медицинската експертиза причината за смъртта е механична асфикция. Тогава извършителят завързал краката на момичето в областта на глезените. Според обясненията му, в този момент му се приискало да осъществи орални блудствени действия с детето, което и направил. В мотивите на съда се посочва, че е невъзможно да се определи точния брой на сексуалните актове, както и колко от тях са извършени послесмъртно. Впоследствие извършителят оставил момичето завързано, излязъл навън и изпил една бира. На следващия ден изхвърлил трупа на детето, увит в чували, в училището където се срещнали.

Комплексната съдебно-психиатрична и психологична експертиза, изслушана по делото, установява наличието на шизоидно личностово разстройство при извършителя. Вещите лица го характеризират като личност със сериозни дефицити в общуването и с гранични интелектуални способности, без да са налице тежки нарушения в тях. Също така се установява, че за извършителя е характерна несвойствена за възрастта му вдетиненост, както и незрялост във физически, психологически и емоционален план. Съдебните експерти приемат, че тези особености се дължат на изоставане в невро-психичното развитие, граничещо с психофизичен инфантилизъм.

Обсъждане

Сексуалното насилие в разгледания случай може да голяма степен да бъде обяснено, като се вземат предвид личностните особености на извършителя, някои от които са свързани с диагностицираното шизоидно личностово разстройство. Личностните черти, които предразполагат индивида към извършване на сексуално престъпление (диспозиции), се разглеждат като

¹⁶ Присъда №3/06.02.2006 г. по НОХД № 639/2005 г., Добричкия окръжен съд.

динамични криминогенни фактори, чието действие е сравнително устойчиво. Диспозиционен фактор, който характеризира профила на изследваното лице, може да бъде липсата на зрялост, както в емоционалната сфера, така и в личностен план като цяло. На основата на тези психологически специфики е възможно да възникне мотивация за сексуални действия с деца, която е свързана със задоволяване на емоционални потребности.

В един от обяснителните модели на сексуалните престъпления спрямо деца, дело на Д. Финкълхор (т. нар. модел на предпоставките, Finkelhor, 1984), емоционалното сходство между жертва и извършител се разглежда като един от основните фактори, които залягат в мотивацията на дееца. Според автора в резултат от нарушения в нормалното развитие на афективната сфера, някои сексуални насилници е възможно да започнат да се идентифицират с деца на емоционално и психологическо равнище. Мотивът за престъплението в тези случаи е свързан със задоволяване на потребност от близост и интимност, чрез сексуални действия с партньор, който извършителя субективно възприема като безопасен и приемащ.

Проблемите в социалното функциониране на индивида са друг диспозиционен фактор на сексуалната престъпност, установен в множество емпирични изследвания (Ward & Beech, 2006). В описания случаи тези проблеми се явяват част от симптоматиката на шизоидното личностово разстройство.

Личностовите разстройства, в това число и шизоидното, се наблюдават сравнително често при извършителите на сексуални престъпления¹⁷. За шизоидното личностово разстройство е характерен устойчив модел на откъсване от социалните взаимоотношения и ограничен обем на изразяване на емоции в междуличностни ситуации. Диагностичните критерии, определени от Международна класификация на болестите 10-та ревизия (МКБ-10, 1992), включват неспособност за преживяване на интимност и близост, предпочитане на самотни занимания, емоционална студенина и ниска реактивност на настроението, липса на удоволствие от социални контакти, откъсване от социални контакти и ограничен обем на емоционална експресия в междуличностни ситуации, понижен интерес към сексуални контакти. Някои автори издигат хипотезата, че шизоидните личностни черти се развиват в резултат на продължителна изолация в периода на детството, както и на социално откъсване, насърчено или моделирано от родителските фигури (Kay & Tasman, 2006; Trull & Widiger, 2003).

В т. нар. модел на траекториите Т. Уард и Р. Сийгърт (Ward & Siegert, 2002) разграничават няколко типа извършители на сексуални престъпления спрямо деца, в зависимост от водещата клинична симптоматика. От позицията на тази теория изследваното лице попада в категорията извършители за които са характерни проблеми в междуличностното функциониране и дефицити на интимност. Въпреки че настоящото изследване не разполага с данни за

¹⁷ Резултати от проучвания (цит. по Aboud, 2008) сочат, че между 18% и 25% от изследваните сексуални правонарушители покриват диагностичните критерии на някое от личностовите разстройства от група А (параноидно, шизоидно, шизотипно). Друго изследване на извършители на сексуално убийство (Proulx & Sauvetre, 2007) установява наличието на шизоидно личностово разстройство при 20% от тях.

семеен контекст в който е протекъл процеса на социализация на извършителя, може да се допусне, че изброените клинични проблеми са свързани с липса на привързаност и преживяване на отхвърляне в ранните етапи на индивидуално развитие. Тези особености на процеса на социализация е възможно да са възпрепятствали изграждането на адаптивен модел на междуличностно функциониране. В зряла възраст, емоционалната дистанцираност и сериозните дефицити в социалните умения на индивида създават невъзможност за изграждане на интимни връзки. Възможно е дефицитите в интимната сфера да бъдат компенсирани, чрез сексуални действия с деца. Може да бъде направено предположението, че за изследваното лице не са характерни устойчиви сексуални предпочитания към деца и в този смисъл той може бъде квалифициран като извършител от ситуативен тип. Основание за този извод дава и сравнително късната възраст, в която престъпното поведение се отключва¹⁸. В своя обяснителен модел Т. Уард и Р. Сийгърт (Ibid.) изтъкват, че извършителите, които притежават описния профил, обикновено се ангажират в сексуално насилие над деца в контекста на ситуации, включващи продължително или интензивно преживяване на самота.

Що се отнася до употребеното от извършителя физическо насилие, то също може да бъде свързано с неговите психологически особености. Резултатите от емпирично изследване сочат, че в приблизително 60% от случаите на сексуално убийство на дете, причината за смъртта на жертвата е асфикция (Warren, Hazelwood, & Dietz, 1996). К. Ланинг (Lanning, 1994) издига хипотезата, че употребата на смъртоносно физическо насилие от сексуалните правонарушители, често отразява техния беден репертоар от умения за междуличностно функциониране.

Постморталните сексуални действия, които характеризират изследвания случай, от своя страна могат да бъдат окачествени като псевдонекрофилия (Rosman & Resnick, 1989). Основания за това дават направените от изследваното лице обяснения, в които се твърди, че желанието за блудствени действия с трупа на жертвата е възникнало след нейното умъртвяване. В този смисъл, водещата мотивация за извършеното убийството не е свързана с осъществяването постморталните сексуални действия.

Може да се допусне, че за разлика от извършителите на същинска некрофилия, при изследваното лице не се наблюдават фантазии или устойчиви предпочитания към сексуални действия с мъртво тяло. Според Т. Уард и Р. Сийгърт (Ward & Siegert, 2002), сексуалното насилие над деца обикновено е обусловено от наличието на проблеми в един водещ психичен механизъм, но реализирането на престъпното сексуално поведение предполага също и временни нарушения в други сфери на личността. От позицията на модела на траекториите, извършването на сексуално насилие винаги включва нарушения в нормалното функциониране на сексуалната, афективната, познавателната и междуличностната сфера на личността. В конкретния случай, сексуалното

¹⁸ К. Оливър и съавт. (Oliver et al., 2007) изследват извадка от 55 извършители на сексуално убийство, чиито жертви са както деца, така и възрастни жени и мъже и установяват, че средна им възраст към момента на първото сексуално престъпление е 22,6 г. (със стандартно отклонение 7, 3 г.).

насилие е свързано най-вече с проблеми в начина, по който изследваното лице функционира в междуличностен контекст, но извършването на престъплението включва и нарушения в сферата на сексуалните влеченията и временно състояние на девиантна сексуална възбуда.

Изследване на случай №5¹⁹

Мъж на 53-годишна възраст отишъл в малък град, за да гостува на свой приятел, когото познавал покрай игра на хазарт. В миналото мъжът бил заможен, но през последните години му било все по-трудно да си намери работа и поради тази причина пребивавал в различни градове. В навечерието на Нова година той останал сам в дома на приятеля си и решил да се разходи из града. Тогава срещнал 6-годишно момиче, което играело пред дома си и го заговорил. Детето било общително, добронамерено и лъчезарно и се съгласило на предложението, той да я почерпи. Тогава мъжът завел момичето в жилището, което обитавал. Там двамата започнали разговор, в който мъжът подробно разпитвал детето за неговите роднини и близки. По време на разговора той решил да изведе момичето извън града и затова ѝ предложил да се повозят с велосипед и да си „поиграят“, на което тя отново се съгласила. Мъжът качил детето на велосипед, поел по черен път и накрая стигнал до отводнителен канал, който се намирал извън пределите на града. Впоследствие извършителят казал на детето да събуе бельото си, което тя отказала да направи. Мъжът ѝ казал, че било достатъчно да събуе долнището си, в резултат на което детето се разплакало, но изпълнила неговото желание. В този момент мъжът забелязал минаващ наблизко пастир и веднага се скрил навътре в храстите, като покрил тялото на детето с горната си дреха, затиснал устата му и му казал да мълчи. Пастирът видял извършителя и чул скимтене, но помислил, че това е пиян човек и затова продължил по пътя си. Деецът решил да закара момичето още по-далеч от града, като по време на пътя то се чувствало безпомощно и мълчало. След като спрели на друго място мъжът отново наредил на момичето да събуе бельото си, което тя изпълнила. Тогава деецът извършил последователно вагинални и анални сексуални действия с нея, чрез които предизвикал разкъсвания в съответните органи. По време на сексуалното насилие момичето изпитвало силна болка и започнало да вика. Впоследствие мъжът казал на детето, че не трябва да споделя на никого за случилото се. Пострадалата отговорила, че ще каже на родителите си и тогава извършителят заплашил, че ще я „очисти“. Въпреки заплахата момичето заявило, че ще каже само на майка си и тогава извършителят решил да я убие. Сторил това, като я удушил, затискайки устата и носа ѝ. Скрил трупа на детето в храстите, като изтрил лицето и шията на трупа с една от неговите дрехи, за да заличи пръстовите си отпечатыци. Впоследствие се прибрал в жилището, където изпрал дрехите си и изгорил чорапите си. Два дни по-късно мъжът решил да отпътува за близкия областен град, тъй като се притеснявал за това, което бил

¹⁹ Присъда №206/17.10.1996 г. по НОХД № 206/1994г., Плевенски военен съд;
Присъда №63/20.11.1996 г. по НОХД № 20/1996 г., Козлодуйски районен съд.

извършил. Във влака срещнал свой познат, на когото споделил, че му идвало „да си сложи въжето“, но не споменал конкретната причина за това. Извършителят прекарал няколко дни в града, като спял на улицата и следял новините за детето, което било обявено за издирване. Накрая научил, че той също бил търсен от полицията и взел решение да се предаде.

В комплексната съдебно психиатрична и психологична експертиза се посочва, че извършителят не покрива диагностичните критерии за дисоциално личностово разстройство. Въпреки това вещите лица установяват някои личностни черти, които имат отношение към тази диагноза – дефицити в емпатичните способности, както и тенденция към незачитане на обществени норми и правила. Установява се също, че деецът не покрива диагностичните критерии за педофилия. Според съдебните експерти при извършителя се наблюдават сензитивност и враждебни нагласи към околните, които са следствие от финансово неблагополучие, личностов регрес и социална изолация.

Обсъждане

Устойчивите сексуални предпочитания към деца не са фактор в механизма на възникване на описаното престъпление, тъй като изследваното лице не покрива диагностичните критерии за педофилия. Причините за насилственото сексуално поведение, могат до известна степен да бъдат приписани на действието на психологическите фактори установени в съдебната експертиза. Подобно на предходния описан случай на сексуална злоупотреба с дете, дефицитите в междуличностното функциониране на извършителя, отразени в неговата социална изолация, са основния дисфункционален психичен механизъм, които има отношение към престъпното поведение. Както беше споменато, тези проблеми е възможно да възпрепятстват реализирането на социално приемливи форми на сексуално поведение (Ward & Siegert, 2002).

За изследваното лице са характерни и противообществени нагласи, които се явяват когнитивни фактори, опосредстващи сексуалното насилие. Според Т. Уард и Т. Кийнан (Ward & Keenan, 1999) враждебните нагласи към околните, които се наблюдават при голяма част от сексуалните правонарушители, са продукт на по-дълбинни познавателни схеми. Последните представляват система от вярвания на извършителя, че света и хората са опасни и представляват заплаха. Тези вярвания са изграждат в ранните етапи на процеса на индивидуално развитие, като реакция на травматични преживявания или дисфункционална семейна среда²⁰. По аналогичен начин, склонността към незачитане на обществените норми е свързана с устойчивата представа на извършителя за неговото лично превъзходство. Може да бъде направено предположението, че за изследваното лице е характерно незачитане на нормите, забраняващи сексуалните действия между възрастен и дете.

²⁰ Освен устойчивите вярвания, че светът е враждебно и опасно място Т. Уард и Т. Кийнан (Ward & Keenan, 1999) разграничават още четири типа когнитивни схеми (имплицитни теории), характерни за извършителите на изнасилване - жените (децата) са сексуални обекти, мъжкият сексуален нагон е неконтролируем, жените са непознаваеми, както и представата, че извършителя превъзхожда останалите. Скоростно изследване (Fisher & Beech, 2007) установява наличието на изброените имплицитни теории при извадка от сексуални убийци, което свидетелства за липсата на качествени различия в това отношение между двата типа извършители.

Дефицитите в емпатичните способности на изследваното лице също са личностна особеност, която има отношение към престъпното деяние. Някои автори издигат хипотезата, че страха от наказателна репресия, както и способността да се емпатизира на жертвата, са основните психологически фактори, които оказват превантивен ефект върху индивиди склонни към сексуална агресия (Hall & Hirschman, 1992), като това предположение е било подкрепено от проведени емпирични изследвания (Hall, 1996). От позицията на тази теоретична перспектива, липсата на емпатия се разглежда като фактор, опосредстващ прехода от мотивация към сексуално насилие, тъй като потенциалните задръжки за такъв тип поведение се преодоляват по-лесно. Възможно е липсата на способност за емпатизиране да е свързана с утвърдената представа на изследваното лице, че сексуалното насилие не предизвиква вреда за жертвата. Т. Уард и Т. Кийнан (Ward & Keenan, 1999) изтъкват, че устойчивите вярвания на сексуалните правонарушители притежават потенциала да влияят върху познавателните процеси, отговарящи за преработка на информация и по този начин те могат да доведат до т. нар. когнитивни изкривявания. Например убеждението, че жертвата изпитва удоволствие от сексуалното насилие, може да възпрепятства разпознаването на нейното страдание, а по този начин и извличането на адекватна емпатична реакция. Също така, поради представа, че децата са сексуално активни, е възможно изследваният извършител да е интерпретирал добронамереното поведение на жертвата като сексуално провокативно, без то действително да е било такова.

Основните фактори, които се намират в причина връзка със сексуалната принуда в изследвания случай са дефицитите в междуличностната сфера и емпатичните способности, както и антисоциалните когниции на извършителя. Убийството на жертвата от своя страна е мотивирано от стремеж да бъде избегната наказателна репресия и изпълнява инструментална цел. Основание за този извод дава поведението на изследваното лице, насочено към заличаване на оставените следи. Също така липсата на садистично или ритуално насилие по време или след сексуалните действия до голяма степен изключва възможността, извършителят да е реализирал предварително планиран сценарий или фантазии, в които убийството на жертвата е натоварено със сексуален смисъл.

Изследване на случай №6²¹

Една вечер мъж на 21-годишна възраст бил в питейно заведение, където употребил алкохол, след което тръгнал да се прибира. По той пътя забелязал силуета на 14-годишно момиче, което ходело в същата посока на разстояние 20 метра от него. Мъжът ускорил крачка и проследил момичето за известно време, докато тя стигнала изоставена постройка. Тогава той се приближил плътно до нея, сграбчил я, като запушил устата и носа ѝ. Пострадалата изпаднала в безсъзнание и мъжът я пренесъл до намиращия се наблизо каменист морски бряг. Там той съблякъл нейните дрехи, изхвърлил ги в морето и извършил полов акт с нея, докато тя все още била в безсъзнание. Впоследствие завързал чорапите на момичето за левия ѝ глезен. В обясненията си, дадени пред съда, деецът

²¹ Присъда № 75/04.11.1998 г. по НОХД №256/1998 г., Бургаски окръжен съд.

твърди, че в този момент е започнал да осъзнава какво върши, помислил, че момичето е мъртво и изпаднал в паника. Тогава избутал момичето така, че тя ударила главата си в камъните и паднала във водата. Според заключението на съдебно-медицинската експертиза причината за смъртта ѝ е асфикция от удавяне.

Приблизително 4 месеца по-късно извършителят постил заведение в същия град, където до вечерта бил изпил няколко бири и 300 мл. коняк. Мъжът напуснал заведението и тръгнал да се прибира, когато забелязал минаващо покрай него 17-годишно момиче. Той тръгнал след нея и когато се приближил непосредствено, с едната си ръка притиснал шията ѝ, а с другата запушил устата ѝ. Пострадалата започнала да се съпротивлява, но деецът успял да я издърпа встрани, повалил я на земята и продължил да затиска гърлото ѝ, докато тя изпаднала в безпомощно състояние. Впоследствие мъжът свалил дрехите ѝ и извършил сексуални действия с нея. В един момент чул стъпки и за да не бъде разкрит легнал върху тялото на жертвата, като продължил да я стиска за гърлото. След като деецът удовлетворил половото си желание, установил, че пострадалата е мъртва и хвърлил няколко шепи пясък върху тялото ѝ, за да заличи следите от деянието. На следващия той ден бил задържан от органите на полицията, като в него били намерени някои по-ценни вещи на пострадалата.

Деецът е бил отгледан в психологически неблагоприятно многодетно семейство. Родителите му се разделят в ранното му детство, поради системна алкохолна злоупотреба, конфликтност и агресивно поведение от страна на неговия баща.

Малко след постъпването на извършителя в място за лишаване от свобода той е характеризиран като емоционално нестабилен, напрегнат, неудовлетворен, с антиоциални нагласи, с деструктивна ценностна ориентация, ниска самооценка и бедни емпатични способности. В определени ситуации демонстрира ниска степен на себевладеене самоконтрол, импулсивност, гневни емоционални преживявания, склонност към жестокост и рисково поведение. За извършителя са характерни също и егоцентризъм, доминантност и антисоциални нагласи. Поведението му е ситуационно обусловено и в малка степен целенасочено. Склонен е да оневинява себе си по отношение на извършените престъпления и да приписва причините за тях на външни фактори.

Обсъждане

Водещите психологически фактори, които участват в механизма на възникване на сексуалното насилие в изследвания случай, са проблемите в саморегулацията на поведението и емоциите. Ниската степен на самоконтрол, емоционалната нестабилност, склонността към гневни емоционални реакции и импулсивността, които се наблюдават при изследваното лице, свидетелстват за дефицити в неговите способности за регулация на емоционални импулси. Подобен род проблеми са едни от водещите клинични симптоми при някои извършители на сексуални престъпления и според Т. Уард и А. Бийч (Ward & Beech, 2006) отразяват известни нарушения в невропсихичното функциониране на индивида.

Възможно е неблагоприятните особености на ранния семеен контекст на изследваното лице да са оказали влияние по посока формирането на устойчива емоционална нестабилност и ниска самооценка. Според Т. Уард и А. Бийч (Ibid.) ниското равнище на емоционално благополучие може да доведе до използването на сексуални действия като стратегия за повишаване на самооценката и подобряване на настроението. Неспособността на извършителя да регулира ефективно емоционалните си състояния в съвкупност с наличието на интензивно сексуално желание е възможно да е довело до загуба на контрол над поведението и извършването на описаните сексуални престъпления. Консумацията на алкохол се явява фактор на ситуацията, който опосредства и улеснява прехода от мотивация към насилствено сексуално поведение. Т. Уард и А. Бийч (Ibid.) изтъкват, че извършителите, при които проблемите в регулацията на поведението и емоциите са основната клинична симптоматика, обикновено използват сексуалното насилие като средство за успокоение, тъй като чрез него задоволяват свои емоционални или сексуални потребности.

Друга психологическа особеност на изследваното лице, която е твърде вероятно да има отношение към извършването на сексуалните престъпления, е наличието на определени когнитивни изкривявания. Антисоциалните когнитивни изкривявания на извършителя е възможно да включват в себе си вярвания, омаловажаващи социалните норми, които забраняват насилственото сексуално поведение. Тенденцията към доминиране над останалите, от своя страна, е възможно да е свързана с вярванията на извършителя за неговото превъзходство и правото му да задоволява сексуалните си потребности, включително чрез използване на принуда.

Както беше отбелязано, бедните емпатични способности са често срещан афективен дефицит при извършителите на сексуални престъпления, който има потенциала да влияе върху реализирането на сексуално насилие (Hall, 1996). Способността да се емпатизира на жертвата може да окаже възпиращ ефект при индивиди склонни към сексуална агресия. На ситуационно равнище липсата на емпатия е възможно да създава невъзможност за изследваното лице да разпознае и интерпретира адекватно отрицателните реакции на нападението от страна на жертвите.

Изследваният случай може да бъде разгледан и от позицията на модела на саморегулацията, разработен от Т. Уард и С. Хъдсън (Ward & Hudson, 2000)²². Основание за такъв анализ дават проблемите в саморегулацията на поведението и емоциите, които се наблюдават при дееца.

Според Т. Уард и С. Хъдсън (Ward & Hudson, 2000) първият етап в процеса на всяко сексуално престъпление е възникването на желание за девиантни сексуални действия. Моделът за саморегулацията разграничава два основни типа извършители в зависимост от целите, които те си поставят във връзка с възникналото желание – постигащи и избягващи. Изборът на постигаща

²² Моделът на саморегулацията (Ward & Hudson, 2000) е създаден на основата на описания на сексуални престъпления, направени от самите извършители. Теорията разграничава няколко етапа, през които преминава процеса на извършване на сексуално престъпление и се фокусира предимно върху променливи на ситуацията.

цел ангажира регулацията на поведението по посока удовлетворяване на девиантното сексуалното желание. При вторият тип извършители цел се явява избягването и потискането на девиантното сексуално поведение, поради неговия социално неприемлив характер. Поведението на изследваното лице в предкриминалната фаза, състоящо се в проследяване на пострадалите момичета, дава основание той да бъде характеризиран като постигащ тип извършител.

Т. Уард и С. Хъдсън (Ibid.) допълнително разграничават два подтипа постигащи извършители в зависимост от саморегулаторната стратегия, която те използват за осъществяване на поставената цел – съзнателно-постигащи и автоматично-постигащи. При първия подтип извършители са налице ефективни умения за саморегулация, висока степен на планиране и съзнателно търсене на подходяща ситуация за извършването на сексуално престъпление. При автоматично-постигащия подтип, от друга страна, престъплението е опортюнистично и е резултат от случайното попадане на извършителя във високо рискова ситуация. Изследваното лице попада във втората категория извършители - при него сексуално насилие е следствие от невъзможност за налагане на контрол над поведението в контекста на ситуация, която създава възможността за задоволяване на девиантното сексуално желание (т. е. осъществяване на поставената цел). Т. Уард и С. Хъдсън (Ibid.) изтъкват, че сексуалните престъпления в тези случаи включват малка степен на съзнателен контрол върху поведенческите импулси. Този подтип извършители имат формирани поведенчески стереотипи, свързани със сексуалното насилие и действията им по-време на престъплението са автоматизирани. Също така правонарушителите, които попадат в категорията автоматично-постигащи, извършват престъплението в състояние на дезинхибиция и поведението им до голяма степен е под контрола на стимулите на ситуацията. Т. Уард и С. Хъдсън (Ibid.) издигат хипотезата, че при тях се наблюдава тенденцията да прилагат същата саморегулаторна стратегия в широк кръг житейски ситуации. Това предположение се подкрепя от наблюдението, че поведението на изследваното лице в мястото за лишаване от свобода е в значителна степен ситуационно обусловено.

Според модела на саморегулацията след извършването на сексуално престъпление настъпва етап, в който деецът подлага на оценка настъпилите събития. Постигащият тип извършители обикновено оценяват престъплението положително и преживяват положителни емоции, тъй като тяхната първоначална цел е била осъществена. Положителното оценяване подкрепя насилственото сексуално поведение и повишава вероятността от извършване на бъдещо престъпление, а също така води и до затвърждаване и усъвършенстване на вече приложената саморегулаторна стратегия. Описаният процес на обуславяне може до известна степен да обясни извършването на второто сексуално престъпление в изследвания случай. Избягването на наказателна репресия също е възможно да подкрепи отрицателно поведението на извършителя и да повиши риска от рецидивизъм.

Действията на изследваното лице по време на двете престъпления са до голяма степен идентични, което свидетелства за известна автоматизация на

поведението. Твърде вероятно е поведението на дееца при първото престъпление да е ръководено от неговите сексуални фантазии. След извършването му обаче се формират определени представи и поведенчески стереотипи, свързани със сексуалното насилие, които е възможно да са направлявали действията на изследваното лице по време на второто престъпление (Ibid.).

Изследване на случай № 7²³

Мъж на възраст 27 години работел като шофьор в родното си градче. В съседство с жилището на родителите му живеело 13-годишно момиче, което той често превозвал до местното училище. Мъжът знаел, че момичето било оставено без надзор за кратък период от време и решил да се възползва от тези обстоятелства, като осъществи сексуален контакт с нея. След употреба на алкохол той проникнал в жилището ѝ, където намерил бинт, с който увил главата си за да не бъде разпознат. Впоследствие нахлул в стаята на момичето, където тя спяла. Извършителят запушил устата на жертвата и започнал да ѝ нанася удари в областта на корема и главата. След това мъжът изнасилил пострадалата, като бързо успял да постигне полово удовлетворение и веднага напуснал дома ѝ. В резултат на преживяното насилие момичето имало силни болки и било уплашено, но не споделило за случилото се нито с близките си, нито с полицията.

Два дни по-късно извършителят се убедил, че органите на реда не били предприели действия спрямо него и отново под влиянието на алкохол решил да осъществи сексуален контакт с жертвата. През нощта той проникнал в жилището на момичето с помощта на шперц и разбил заключената ѝ стая, носейки чорап на главата си. Деецът се нахвърлил върху пострадалата, нанесъл ѝ удари по тялото и запушил устата ѝ за да сломи нейната съпротива. Мъжът се съвкупил с момичето, като не успял да проникне изцяло в половия орган на малолетната, но въпреки това бързо постигнал удовлетворение. Впоследствие веднага напуснал дома ѝ. Пострадалата отново запазила случилото се в тайна.

Една нощ приблизително три месеца по-късно мъжът отново проникнал в жилището на пострадалата с намерение да осъществи сексуални действия с нея. Неочаквано се натъкнал на нейната майка, чието присъствие го изненадало и той избягал. Впоследствие отново не бил потърсен от органите на реда и счел, че авторството на неговите деяния не може да бъде установено.

Приблизително пет години по-късно мъжът все още работел като шофьор в същото населено място. Докато бил по работа в покрайнините на града срещнал три деца, които си играели – две момичета на възраст 10 и 12 години и момче на 8-години. Извършителят ги поканил да се повозят в автомобила му, за да хванат гъски, което децата приели. Впоследствие мъжът спрял в гориста местност край пътя и взел със себе си нож и въже. Казал на децата, че щял да им покаже как да завържат гъските и завързал с въже краката на две от децата. След това извършителят съборил на земята третото дете – 12-годишното момиче и започнал да го опипва по гърдите и бедрата. Пострадалата започнала да оказва съпротива и се опитала да се отскубне, но мъжът я ударил с ръка в лицето и

²³ Присъда по НОХД № 33/1990 г., Плевенски окръжен съд

съблякъл роклята и бельото ѝ. След това извършителят изнасилвил детето, като не успял да проникне изцяло в половия ѝ орган, но въпреки това постигнал сексуално удовлетворение.

Мъжът чул децата да говорят, че щели да разкажат за случилото се и близките им щели да го заколят. Тогава започнал да стиска жертвата на изнасилването за шията, докато тя се отпуснала на земята. Същото сторил и с двете деца, които били завързани. Извършителят установил, че децата били все още живи, започнал да им нанася удари с крак в главите и накрая прерязал вратовете им в областта на шията. След като се уверил, че децата са мъртви мъжът се прибрал в дома си, като по пътя изхвърлил ножа и въжето. На вечерта извършителят се върнал на местопрестъплението и заровил труповете на децата. На връщане срещнал родителите им, които ги търсели и заявил, че не бил виждал децата.

У извършителя се появил страх, че ще бъде разкрит и решил да напусне страната като премине границата. Няколко дни по-късно при проверка на контролни органи бил открит и заловен в гранична зона. Тогава той посочил какви са мотивите му да напусне страната и признал за убийството на децата.

Съдебната експертиза, изслушана по делото характеризира дееца като незряла личност с повърхностно поведение, склонност към омаловажаване на определени социални норми, ниски възможности за социално справяне и враждебни нагласи към света и хората. При него не се наблюдават отклонения в сферата на сексуалните влечения.

След период от 23 години в условията на лишаване на свобода извършителят е в малка степен благоприятно повлиян от корекционната работа с него. Служителите на затворната администрация го описват като егоцентричен, вътрешно неудовлетворен, злопамятен, отмъстителен, мнителен, хитър и пресметлив. В поведенчески план е импулсивен, неуравновесен, некомформен и с непредсказуеми постъпки. Склонен е да използва манипулативни стратегии в междуличностните си отношения с цел преследване на значими цели и получаване на изгода. Извършителят не осъзнава факторите, допринесли за престъпното му поведение и отрича отговорността за него.

Става ясно, че извършителят е отгледан в условията на всепозволеност, толерантност и фаворизиране от страна на неговите родители. По-късно при него се формират антисоциални нагласи и поведенчески прояви. В миналото е осъждан многократно за кражби, както и за изнасилвания и блудства.

Обсъждане

Както беше посочено, в техния обяснителен модел Т. Уард и Р. Сийгърт (Ward & Siegert, 2002) разглеждат сексуалното насилие над деца като детерминирано от устойчиви нарушения в нормалното функциониране на един или няколко психични механизма. Различните комбинации от дисфункционални механизми служат за основата на типологията на извършителите на сексуално насилие спрямо деца.

При изследваното лице не се наблюдават отклонения в сферата на сексуалните влечения и това изключва възможността сексуалното насилие да е свързано с устойчиви сексуални предпочитания към деца. Факторът, който в най-голяма степен се намира в причинна връзка със насилственото сексуално поведение в изследвания случай, е наличието на антисоциални когниции при дееца. Профилът на изследваното лице почти напълно се припокрива с описанието, което Т. Уард и Р. Сийгърт (Ibid.) дават за този тип извършители на сексуално насилие над деца. Според авторите водещата клинична симптоматика при тях се явяват формираните нагласи, вярвания и модели на мислене, оправдаващи противообщественото поведение. Също така извършителите от този тип поддържат определени вярвания за жертвата и характера на сексуалните действия по принцип, който в значителна степен ги предразполагат към реализирането на сексуално насилие.

Въз основа на профила на изследваното лице могат да бъдат идентифицирани два типа когнитивни изкривявания, които имат отношение към насилственото сексуално поведение. Враждебните нагласи на извършителя към света и хората, мнителността, както и неговите отмъстителни тенденции, е твърде вероятно да отразяват устойчивите убеждения, че светът е опасно място. Т. Уард и Т. Кийнан (Ward & Keenan, 1999) посочват, че тази имплицитна теория обикновено е свързана също и с представата за възрастните като склонни да навредят на дееца, докато децата биват възприемани като приемачи, безопасни и способни да предложат интимност.

Склонността на осъдения да прилага манипулативни стратегии и неговите егоцентрични личностни черти са особености, които е възможно да са свързани с утвърдената представа за превъзходство над другите. Както беше споменато, тази имплицитна теория включва също и вярванията за правото на извършителя да задоволява своите нужди за сметка на останалите индивиди, които се възприемат като маловажни. Според Т. Уард и Т. Кийнан (Ibid.) извършителите, при които са формирани такъв вид убеждения, са склонни да вярват, че техният статут на възрастни им позволява да използват децата за задоволяване на своите сексуални потребности. Изброените особености на изследваното лице е възможно да са започнали своето формиране в ранните етапи на неговото индивидуално развитие, под влиянието на прекалено либералния и фаворизиращ родителски стил.

Отичането на отговорността за престъпленията е друга проява на когнитивни изкривявания, често срещана при извършителите на сексуално насилие. Отказът да бъде приета вина и склонността към оправдаване на престъпното поведение са нагласи, чрез които е възможно да се поддържа стабилна самооценка и Аз-образ (Marshall et al., 2013). Освен това, тези нагласи често отразяват тенденцията да се отрича или омаловажава вредата, която сексуалното насилие предизвиква (Ibid.).

Според модела траекториите (Ward & Siegert, 2002) именно убежденията за лично превъзходство и за враждебния характер на света са имплицитните теории, които най-често опосредстват сексуалното насилие над деца при извършителите с антисоциални когниции. Според авторите този тип

извършители са склонни да се възползват от всяка ситуация, която създава възможност за удовлетворяване на техните сексуални потребности, особено ако рискът от разкриване налагане на наказание се възприема като малък.

Изследване на Д. Фишър и А. Бийч (Beech & Fisher, 2007) има за предмет взаимовръзката между мотивацията за извършване на сексуално убийство и наличието на определени имплицитни теории, така както са дефинирани от Т. Уард и Т. Кийнан (Ward & Keenan, 1999). Установява се, че представите за лично превъзходство и за враждебния характер на света се срещат в съвкупност и при някои извършители на сексуално убийство. Резултатите на Д. Фишър и А. Бийч (Ibid.) сочат, че тези две имплицитни теории, са характерни най-вече за извършители, при които убийството е мотивирано от наличието на садистични фантазии и включва значително количество физическо насилие над жертвата. При тази категория изследвани лица се установяват и най-високите нива на риск от рецидивизъм.

Трудно е да се направи предположение за мотива на изследваното лице, да умъртви пострадалите деца, като се вземе под внимание единствено неговата поведенческа активност. Възможно е убийствата в изследвания случай да са мотивирани от садистичните фантазии на дееца, имайки предвид количеството на употребеното насилие. От друга страна, е възможно мотивът да е свързан със стремежа на изследваното лице, да прикрие извършеното сексуално престъпление.

Изследване на случай №8²⁴

Приблизително половин година след изтърпяване на наказание за изнасилване 38-годишен мъж се запознал с жена на средна възраст. Още на първата вечер между тях възникнали близки отношения и тя го поканила да гостува в дома ѝ. Мъжът имал ограничен кръг от приятели и приел поканата. На следващия ден отишъл в дома ѝ, където били нейният съпруг и 13-годишно момиче. Възрастните купили алкохол и започнали да пият, като в един момент вече били употребили значително количество. Домакинът бил силно опиянен и станал почти безпомощен. Тогава гостът започнал да демонстрира агресивно поведение спрямо детето, което за възрастта си било по-напреднало във физическото си развитие. Мъжът решил да осъществи полов акт с момичето и поради тази причина я накарал да се съблече. Тогава домакинът се намесил, но мъжът го превъзхождал физически и го блъснал на земята. Домакинът повече не могъл да реагира. След това гостът изнасилвал момичето, което било силно уплашено и не оказало никаква съпротива. По време на сексуалното насилие жената била в другата стая и опитала да се намеси чак в края на съвкуплението. Впоследствие, под влиянието на мисълта, че може отново да попадне в затвора, извършителят решил да умъртви свидетелите и жертвата. За целта използвал джобно ножче, с което нанесъл десетки прободни ранни на тримата пострадали, като по този начин причинил увреждания на техни жизненоважни органи. След това пренесъл труповете на жертвите върху намиращите се в дома легла и се прибрал вкъщи. Там изхвърлил окървавените си дрехи и взел решение да се

²⁴ Присъда №14/17.06.1991 г. по НОХД №90/1990 г., Габровски окръжен съд.

укрие. Започнал да скита, като вървял пеша или използвал различни превозни средства. Накрая бил заловен и предаден на българските власти, след като по погрешка преминал държавната граница. При залавянето му в него бил намерен ножа, с които било извършено престъплението.

Съдебно-психиатричната експертиза установява наличието на психопатия при дееца. Характеризиран е като емоционално незрял и неспособен да избира подходящо решение и поведение съобразно ситуацията. В развитиен план не е имал пълноценна възможност за оптимална психосоциална адаптация.

След изтърпяване на 23-годишен период в условията на лишаване от свобода, прогнозата за бъдеща ресоциализация на извършителя е неблагоприятна. Корекционната работа е насочена към изграждане на просоциални модели на поведение, както и умения за емпатия, самоконтрол и справяне в усложнени житейски ситуации. За него са характерни завишена самооценка, егоцентризъм, както и доминиране на емоционалния над рационалния компонент при вземането на решения.

Извършителят е израснал в семейство с нисък социален статус и системно е бил подлаган на физическо насилие от страна на баща му. Често е бягал от дома си, а по време на юношеството си е прекарал 3-годишен период в трудово възпитателно училище. В миналото е бил осъждан за хулиганство, отнемане на МПС и отклоняване от военна служба. Изтърпял и две наказания за изнасилване, всяко от които с над 10-годишна продължителност.

Обсъждане

За криминалната кариера на изследваното лице е характерна висока степен на генерализация, състояща се в неговата разнообразна по вид престъпна дейност. Едновременно с това при извършителя се наблюдава и специализация в извършването на сексуално насилие. Тази особеност дава основание той да бъде окачествен като преференциален сексуален правонарушител. Изследваният случай онагледява резултатите от скорошно изследване (Nicole & Proulx, 2007), разкриващи, че често сексуалното насилие е част от един по-широк репертоар от антисоциални поведения.

Разнообразния модел на антисоциално поведение, характерен за изследваното лице, може до известна степен бъде обяснен чрез действието на редица неблагоприятни фактори на развитието – излагане на физическо насилие и невъзможност за оптимално социално адаптиране. Тези фактори могат да възпрепятстват формирането на положителни личностни черти. По този начин неблагоприятният процес на развитие е изиграл централа роля във възникването на установената при дееца психопатия. Психологическите особености които участват в структурата на това разстройство влияят в значителна степен върху разгръщането на многостранния модел на престъпна дейност и в частност върху сексуалния рецидивизъм (Beech & Ward, 2004).

Няколко характеристики на психопатията като клиничен конструкт (Hare & Neumann, 2008) могат да бъдат идентифицирани в личностната структура на изследваното лице. Трябва да бъде взет под внимание фактът, че част от данните, на които се базира неговият профил, са събрани след повече от две

десетилетия, прекарани в условията на лишаване от свобода. Въпреки това твърде вероятно е психопатните черти да са били налице при дееца към момента на извършване на престъплението, доколкото те обикновено започват да се манифестират в юношеството и остават сравнително устойчиви (Ibid).

Въпреки че наличието на психопатия е рисков фактор на сексуалната злоупотреба с деца (Rice and Harris, 1997), А. Бийч и Т. Уард (Beech & Ward, 2004) изтъкват, че за да бъде разбрана тази взаимовръзка в детайли е необходимо да се анализира влиянието, което психопатните личностни черти оказват поотделно върху сексуалното насилие. В модела на Р. Хеър (Hare, 1991; Hare & Neumann, 2008) психопатията се разглежда като конструкт, чиято структура включва четири фактора – афективен, междуличностен, антисоциален и фактор, свързан с начина на живот²⁵.

За изследваното лице са характерни редица статични подфактори, които попадат в антисоциалния компонент на психопатията – ранни поведенчески проблеми (чести бягства от дома), юношеска делинквентност и разнообразна престъпна дейност. Както беше споменато, сексуалното насилие и последвалото убийство на свидетелите, могат да се разглеждат като част от утвърдените антисоциални поведенчески тенденции на извършителя.

Дефицитите в емпатичните способности, от своя страна, са личностна особеност, която попада в афективния компонент на психопатията. Както стана ясно, липсата на емпатия може да влияе върху извършването на сексуално насилие, тъй като спомага за по-лесното преодоляване на вътрешните съпротиви към агресивно поведение. Развитите във висока степен емпатични способности оказват възпиращ ефект върху реализирането на сексуална принуда (Hall, 1996). Според Маршъл и съавт. (Marshall et al., 1995) голяма част от сексуалните правонарушители са неспособни да реагират емпатично в контекста на ситуацията, в която престъплението се извършва, поради повърхностния характер на тяхната афективна сфера и техния беден емоционален репертоар – други специфики на психопатията. Възможно е емоционалната незрялост на изследваното лице, поне до известна степен, да се припокрива със понятието повърхностен афект, чрез което Р. Хеър и К. Нюман (Hare & Neumann, 2008) описват емоционалната сфера на психопатните личности.

Освен върху способността за извличане на емпатична реакция, емоционалната незрялост на извършителя е възможно да е оказала влияние и върху формирането на мотивация за сексуални действия с дете. Според модела на предпоставките (Finkelhor, 1984) поради дефицити в емоционално развитие някои извършители е възможно да се идентифицират на психологическо равнище с деца, докато възрастните се оценяват като опасни, враждебни и склонни към отхвърляне. По този начин децата могат да се превърнат в приемлив, а понякога и в предпочитан, сексуален партньор за някои индивиди.

²⁵ В рамките на четирите главни компонента на психопатията попадат 18 подфактора. Освен тях Р. Хеър и К. Нюман (Hare & Neumann, 2008) установяват и две допълнителни измерения, неучастващи в структурата на основните фактори – промискуитетно сексуално поведение и множество краткотрайни връзки.

Високата самооценка на изследваното лице, както и егоцентричните му нагласи могат да бъдат отнесени към измерението на психопатията, което Р. Хеър и К. Нюман (Hare & Neumann, 2008) наричат грандиозна самооценка. Наличието на подобни нагласи в съвкупност с антисоциалните тенденции на дееца са когнитивни изкривявания, които вероятно са оказали съществено влияние върху извършването на сексуалното престъпление. Възможно е тези когнитивни да са свързани с представата на извършителя за правото му да удовлетворява своите сексуални желания, въпреки нормите забраняващи принудителните сексуални действия.

Особено впечатление прави ожесточеността на дееца, имайки предвид, че сексуалното насилие се извършва в присъствието на трети лица. Наличието на трети лица е силен протективен фактор, които оказва възпиращ ефект върху реализирането на насилствено поведение (Sampson & Lauritsen, 1993). Възможно е комбинацията от дезинхибиращи фактори (липса на емпатия, употреба на алкохол и слаб контрол върху поведението) да са създали невъзможност извършителя да регулира сексуалните си импулси дори и при наличието на трети лица по време на извършване на престъплението.

Изследване на случай №9²⁶

По време на престоя си в затвора мъж на възраст 21 години установил приятелски отношения със свой съкилийник. Един ден, приблизително две години след като бил освободен, младият мъж отишъл на гости на своя приятел, който живеел с 7-годишната си дъщеря. В миналото домакинът многократно бил налагал физическо и сексуално насилие над детето. Във въпросния ден той отново извършил сексуални действия с дъщеря си включително орални и анални, в присъствието на мъжа. След това излязъл от дома си и оставил момичето и госта си сами. Тогава мъжът се съблякъл, легнал при детето и също се съвкупил с него, като извършил орални и анални блудствени действия. По време на сексуалното насилие пострадалата се съпротивлявала вербално на извършителя. По-късно същата вечер домакинът се прибрал в дома си и тримата легнали заедно на единственото легло, за да спят.

Приблизително половин година по-късно младият мъж отбивал военна служба и бил пуснат в домашен отпуск. Заминал за града, в който живеел съпругът на сестра му, за да го посети. Следобеда на същия ден той прекарал в питейно заведение, където изпил няколко чаши ракия. Вечерта отишъл до дома на 83-годишна непозната жена, за да я попита дали продава къщата си, под претекст, че зет му искал да купи такава. Възрастната жена му казала, че нямала намерение да продава имота и в този момент извършителят решил да осъществи полов акт с нея. Нахлул в дома на пострадалата и завързал ръцете ѝ зад гърба с носна кърпа. Мъжът сломил съпротивата на жената като ѝ нанасял множество удари с юмрук в главата и тялото, а впоследствие я изнасилил. По време на сексуалното насилие извършителят стискал с ръце пострадалата за шията и устата за да не вика. Накрая по този начин умъртвил възрастната жена, като

²⁶ Присъда №62/13.05.2009 г. по НОХД №1873/2008 г., Варненски окръжен съд.

използвал за тази цел една от нейните дрехи. След това напуснал дома на пострадалата и отпътувал за родното си село.

Изслушаната по делото съдебно-психиатрична експертиза установява наличието на лека умствена изостаналост с асоциални прояви при извършителя. В психологически план за него са характерни егоцентризъм, както и неспособност за преживяване на вина и учене от минал опит. Съдебните експерти го определят като трудно адаптивен в социална среда, с пренебрежително отношение към общоприетите норми на поведение и без изградени морални критерии.

След приблизително 18 години в условията на лишаване от за свобода извършителят остава в малка степен повлиян от наложената репресия. Заема аутсайдерска позиция в затворническата общност. Характеризиран е като емоционално незрял и без социално приемливи ценностни ориентации. В живота си извън затвора е бил предразположен към импулсивно и рисково поведение. При него липсва критично отношение към извършените престъпления и е склонен да приписва причините за тях на външни фактори. Става ясно, че извършителят е бил отгледан в условията на формален контрол и незаинтересованост от страна на неговите родители. В детството си е бил подложен на физически и психологически тормоз от своя баща, както и на неблагоприятен модел на семейни взаимоотношения. Осъждан е за убийство на 12-годишна възраст, а впоследствие е изтърпял и наказание за изнасилване.

Обсъждане

Една от спецификите на описания случай е ранната възраст, на която изследваното лице се ангажира в изключително тежка престъпна дейност – убийство и изнасилване. Неговата неспособност за учене от минал опит до голяма степен поддържа антисоциалния модел на поведение устойчив и в периода на зрялостта. Ранната криминализация на извършителя е обусловена от предиспозиционни фактори, свързани с неговото индивидуално развитие. Неадекватния модел на семейни отношения, а също и преживяното физическо и психологическо насилие, в значителна степен разстройват нормалното протичане на развитийния процес при извършителите на сексуално убийство (Burgess et al., 1986). Тези фактори е възможно да са допринесли за формирането на извършителя като социално неадаптивна личност, склонна към агресивно и импулсивно поведение. Също така дисфункционалната семейна среда може да направи по-интензивни отрицателните психологически последици от преживяното насилие. По-този начин възникването на фантазии с насилствено сексуално съдържание бива насърчено (Hickey, 1997).

Излагането на изключително агресивни модели в рамките на семейната среда в значителна степен е предразположило изследваното лице към насилствената престъпна дейност както в юношеството, така и в ранна зряла възраст. В основата на тази връзка стои процес на социално учене, при който системното наблюдаване на насилие, което е било положително или отрицателно подкрепено, води до имитиране на това поведение (Bandura, 1977).

Според Д. Уолс и У. Маршъл (Laws & Marshall, 1990) описаният процес на социално учене е възможно да участва и във формирането на отклоняващите се сексуални предпочитания, характерни за някои сексуални насилници. Авторите отбелязват, че наблюдаването на девиантни форми на сексуално поведение е от изключително значение за развитието на сексуални фантазии със подобно съдържание. Настоящото изследване не разполага с категорични данни за наличието на отклоняващи се сексуални интереси при изследваното лице. Въпреки това възрастовият профил на жертвите дава известно основание такова предположение да бъде направено от позицията на еволюционно-психологическата перспектива²⁷.

Независимо дали за изследваното лице са характерни устойчиви предпочитания към сексуални действия с деца, излагането на такова поведение се явява фактор на ситуацията, който притежава потенциала да доведе до временни отклонения в сферата на влеченията. С други думи наблюдаването на инцестните действия вероятно е предизвикало реакция на сексуална възбуда у изследваното лице и е довело до имитирането на тези действия в същата последователност. Емоционалната незрялост на дееца е личностна особеност, която може да се разглежда като предиспозиционен фактор, предразполагащ към сексуални действия с дете (Finkelhor, 1984). Импулсивността на извършителя, от своя страна, е възможно да изпълнява опосредстваща функция при реализирането на сексуалното насилие, чрез създаване на невъзможност за регулация на сексуалните импулси.

Липсата на последици за дееца след първото сексуално престъпление е възможно да изпълнява функцията на отрицателно подкрепление. Удовлетворяването на сексуално желание, в съвкупност с неспособността за преживяване на вина, подкрепят девиантното сексуално поведение на изследваното лице положително. По този начин вероятността от извършване на бъдещо сексуално престъпление се увеличава, като резултат от процеса на оперантно обуславяне (Marshall & Barbaree, 1990). Според Т. Уард и А. Биич (Ward & Beech, 2006) причината за описания процес е, че двата вида подкрепление водят до задълбочаване на дефицитите, предразполагащи индивида към извършване на сексуално насилие.

Въпреки че при изследваното лице не е установена психопатия, за него са характерни голяма част от спецификите на този клиничен конструкт, така както са дефинирани от Р. Хейр и К. Нюман (Hare & Neumann, 2008). Подобно на предходния изследван случай, противообществените и егоцентричните нагласи на извършителя са когнитивни изкривявания, които в значителна степен влияят върху ранното възникване на поведенчески отклонения и престъпни действия. Неспособността за преживяване на вина и отказът да бъде поета отговорност за престъпното поведение са измерения на афективния фактор на психопатията.

²⁷ Представителите на еволюционната психология разглеждат изнасилването като поведение, детерминирано от психични механизми, чиято функция е да осигурят създаването на потомство тогава, когато липсват други репродуктивни ресурси (Thornhill & Palmer, 2000). Според тези автори предпочитаните жертви на изнасилване са жени в детеродна възраст, тъй като вероятността от репродуктивен успех за извършителя е по-голяма.

Чрез тях може да бъде обяснена липсата на положителен ефект върху личността на извършителя от налагането на предходни наказания. Друга особеност на деца която има отношение към поддържането на устойчивия характер на престъпното поведение е неспособността за учене от минал опит.

Изследване на случай №10²⁸

Мъж на 29-годишна възраст, осъждан многократно в миналото, празнувал в апартамента на своя близка приятелка, където двамата живеели заедно. Освен тях в компанията имало още трима души – две жени и един мъж. Били прекарвали няколко часа в пиене на алкохол, когато около полунощ на вратата им позвънила 36-годишна жена, която живеела в съседство. Тя познавала единствено домакинята, била употребила алкохол и искала да се присъедини към забавата, тъй като била в добро настроение. Всички продължили да пият и когато алкохолът свършил жената предложила на новите си познати да се преместят в нейния апартамент, за да пият водка. Всички се съгласили с изключение на една от жените, която тръгнала да се прибира. Мъжът я последвал и успял да я убеди да остане. Върнали се в празния апартамент, където били първоначално, мъжът пожелал да има сексуален контакт с нея и ѝ свалил дрехите. Жената се разплакала и той ѝ казал да се облича и да си тръгва. След това мъжът се присъединил към останалите, които се забавлявали в апартамента на съседката. Там тя била шумна, държала се разкрепостено и мъжът, виждайки освободеното ѝ поведение, решил да осъществи сексуалните си намерения с нея. Започнал да опипва тялото ѝ на което тя първоначално се съпротивявала с думи, но в последствие спряла да обръща внимание. Около 3 часа след полунощ всички си тръгнали и жената, с която мъжът живеел, го подканила да се прибира. Той ѝ казал да си ляга и че той щял да я последва след кратко. Мъжът останал сам със съседката и поискал от нея да правят секс, на което тя отказала. Той се ядосал и започнал да ѝ нанася множество силни удари с юмрук в главата. Жената опитала да окаже съпротива и успяла да одраска мъжа по лицето и врата. Мъжът сломил съпротивата на пострадалата и отново започнал да ѝ нанася удари с юмрук в продължение на около 10 минути. След това деецът качил жената на леглото, започнал да я съблича и направил опит за изнасилване, но не успял да получи ерекция. След като приятелката на извършителя разбрала, че той е все още в съседния апартамент, започнала да звъни настоятелно. Пострадалата направила опит да извика за помощ, но мъжът затиснал силно гърлото ѝ с едната си ръка, а устата и носа ѝ с другата. Тези действия продължили около 15 минути, през които се звъняло на вратата. Според заключението на съдебно-медицинската експертиза в резултат от действията на извършителя пострадалата е получила множество увреждания на главата и тялото, сред които черепно-мозъчна травма и контузии на вътрешни органи, като причината за нейната смърт е механична асфикция. По думите на дееца, воден от гнева, че не могъл се съвкупить с пострадалата, след като я умъртвил той взел празна бутилка от масата и проникнал в ануса ѝ. Мъжът прекарал още известно време в дома на жертвата, след което се прибрал в жилището си, измил кръвта от себе си и се преоблякъл. През следващите няколко дни извършителят направил опит да се укрие с

²⁸ Присъда №70/29.03.2010 г. по НОХД №150/2010 г., Хасковски окръжен съд.

помощта на жената, с която живеели заедно. Обикалял из различни градове, но след като разбрал, че е обявен за общодържавно издирване решил да се предаде и да направи самопризнания.

Комплексната съдебно психиатричната и психологична експертиза установява, че извършителят е склонен към агресивно поведение, а също и че по време на престъплението е бил в състояние на алкохолно опиване – средна степен. В експертизата се посочва, че няма данни за наличието на личностово разстройство или психопатия при дееца. Според мотивите на съда две от неговите минали престъпления – грабеж и изнасилване, го очертават като особено конфликта личност с противообществени нагласи.

Обсъждане

Въпреки че настоящото изследване на разполага с подробни данни за психологическите особености на извършителя, както и за процеса на неговото индивидуално развитие, причините за сексуалното убийство могат до известна степен да бъдат приписани на редица фактори, действащи на ситуационно равнище. В литературата по проблема съществува широко съгласие, че сексуалното насилие е функция на взаимодействието между спецификите на извършителя, от една страна, и фактори на ситуацията, от друга. Освен ситуационните фактори С. Шен и М. Кюсон (Chene & Cusson, 2007) разграничават още една група променливи, действащи непосредствено преди извършването на сексуално насилие и влияещи в различна степен върху тежестта му, която те определят като фактори, свързани с намерението на дееца (напр. сексуална възбуда, сексуални фантазии с девиантно съдържание, желание за отмъщение, гневен афект и др.). Според тези автори динамиката на ситуацията, в която дадено сексуално посегателство се извършва, може да повлияе върху леталния изход от него. В този смисъл обстоятелствата около самото престъпление могат да диференцират сексуалните агресори и сексуалните убийци, независимо от техните първоначални намерения.

По отношение на изследвания случай, намеренията на дееца да осъществи сексуален контакт биват фрустрирани при неговия първи опит, но въпреки това той не се ангажира в сексуално насилие. Извършителят продължава да консумира алкохол и е възможно това да е направило желанието му за сексуални действия още по-интензивно. Освен това твърде вероятно е той да е интерпретирал освободеното поведение на пострадалата жена като сексуално провокативно и прелъстително, под действието на когнитивни изкривявания (Ward & Keenan, 1999). Впоследствие неговият втори опит да осъществи сексуалните си намерения среща отказа на жертвата и това предизвиква интензивно преживяване на гняв у извършителя, както и неговата агресивна поведенческа реакция.

В статистическия анализ на С. Шен и М. Кюсон (Chene & Cusson, 2007) именно състоянието на гневен афект се явява фактор, свързан с намерението на извършителите на сексуално посегателство, който е положително свързан с

убийството на жертвата²⁹. Състоянието на алкохолно опиване е друг фактор, предхождащ престъпното поведение на изследваното лице, който е възможно да е довел до отслабване на задръжките за агресивно поведение.

Особеностите на взаимодействието между пострадалата и изследваното лице, също повлияват престъпното поведение. Начинът, по който поведението на жертвата обуславя тежестта на сексуалното посегателство, както и изхода от него, е наречен от М. Кюсон (Ibid.) „отрицателна реципрочност“. В изследвания случай пострадалата жена оказва както физическа съпротива на извършителя, така и вербална - чрез викове за помощ. Възможно е чрез тези свой действия жертвата да е интензифицирала гнева, преживяван от дееца и по този начин да е повлияла върху последователността на събитията в процеса на престъплението³⁰. Съпротивата на пострадалата трябва да се разглежда като адаптивна реакция, съответстваща на изключително агресивната атака от страна на извършителя, а не като причина за нейното убийство. Също така ескалацията на насилието в изследвания случай е свързана и със състоянието на еректилна дисфункция, което вероятно е фрустрирало насилствените сексуални намерения на дееца в още по-голяма степен. Възможно е послесмъртните сексуални действия да компенсират невъзможността на изследваното лице да се съвкупи с жертвата.

Още два фактора на ситуацията, изследвани от С. Шен и М. Кюсон (Ibid.), са характерни за настоящия случай. Първият от тях има виктимогенен характер и се състои в употребата на алкохол от страна на пострадалата. Алкохолната интоксикация на жертвата повишава вероятността сексуалното посегателство да завърши с летален край. Вторият фактор корелира положително с тежестта на сексуалното престъпление и се отнася до липсата на семейна или интимна връзка между дееца и пострадалата. Въз основа на техните данни С. Шен и М. Кюсон (Ibid.) описват сценарий от четири компонента, които е свързан в най-висока степен с тежестта на сексуалното престъпление – извършителят е гневен непосредствено преди престъплението, жертвата се съпротивлява физически и/или вербално, между тях липсва семейна или интимна връзка и престъплението е извършено с употребата на оръжие. Последният компонент в описания модел е единствения, който не характеризира изследвания случай.

Изследване на случай №11³¹

Една вечер млад мъж на 20-годишна възраст, без минали осъждания отишъл на студентска забава в питейно заведение. На това събитие той бил в добро настроение, контактувал със състуденти и употребил канабис и около 200 милилитра алкохол. От мястото младежът си тръгнал в компанията на момиче, с което учили заедно в един курс. Момичето било отзивчиво и добро по характер и

²⁹ С. Шен и М. Кюсон (Chene & Cusson, 2007) изследват извадка от 191 сексуални правонарушители, от които 43 сексуални убийци и установяват, че едва 31,5% от случаите на гневен афект не завършват с убийството на жертвата. Същевременно преживяването на гняв, не е прогностичен фактор за употребеното количество физическо насилие, тъй като садистичните извършители на сексуално убийство често преживяват положителен афект непосредствено преди престъплението (Beauregard et al., 2007).

³⁰ В изследването на С. Шен и М. Кюсон (Chene & Cusson, 2007) се установява, че оказването на вербална и/или физическа съпротива от страна на жертвата е положително свързано с тежестта на сексуалното посегателство.

³¹ Присъда №28/26.02.2010 г. по НОХД №902/2009 г., Варненски окръжен съд.

се съгласило да приюти своя колега за нощта, след като той ѝ казал, че нямало къде да нощува. Двамата отишли в апартамента ѝ, където нямало никой. Момичето прекарало известно време само в една от стаите, за да разговаря по интернет със своя интимен приятел, който учел в чужбина. Казала му, че ѝ станало жално за своя колега и затова го приютила, както и че била заключила стаята си, макар и да не мислела, че той щял да ѝ направи нещо. Впоследствие момичето отключило вратата на стаята и тръгнало към банята, когато било нападнато от своя състудент. В мотивите на съда се посочва, че той отдавна имал сексуални намерения към нея. Започнала борба между двамата, по време на която извършителят нанесъл на жертвата множество силни удари с юмрук в областта на лицето. След като сломил съпротивата ѝ той извършил блудствени действия с нея, състоящи се във вкарване на предмети във влагалището ѝ. Деецът решил да убие пострадалото момиче и за целта взел нож от кухнята. Отново последвала борба между двамата и младият мъж успял да нанесе множество удари на момичето с ножа. Накрая съборил жертвата на нейното легло и ѝ нанесъл няколко фатални удара в гърба. Съдебно-медицинската експертиза установява наличието на общо 54 прободно-прорезни рани, получени приживе, като причината за смъртта на пострадалата са увреждания на жизненоважни органи. След като умъртвил момичето деецът обгорил интимното ѝ окосмяване. Освен това той проникнал в ануса ѝ първо с отвертка, а впоследствие и с юмрук. След тези действия извършителят поставил трупа на жертвата по очи, обул го с друго бельо и го заснел с мобилния си телефон. Накрая започнал да заличава оставените следи, като измил част от кръвта. Решил да инсценира грабеж и за целта поставил в един сак ценни вещи, личните документи на пострадалата, окървавеното ѝ бельо, ножа, отвертката, като и други дребни предмети, които впоследствие били намерени в дома му. Написал и две кратки съобщения до интимния приятел на жертвата, извън контекста на предходния разговор, за да инсценира, че тя е все още жива. Извършителят бил задържан от органите на реда още на същата вечер.

Изслушаната по делото съдебно-психиатрична експертиза констатира при дееца силна раздразнителност и болезнена чувствителност към неговия Аз-образ, без тези особености да имат патологична основа.

След приблизително 3 години в условията на лишаване от свобода осъденият е характеризирен като хладен и потиснат в емоционален план, циничен, непредвидим и с шаблонно поведение. При него е налице липса на задълбоченост, самокритичност и обективност в интерпретирането на социални ситуации. Става ясно, че извършителят е израснал в условията на емоционално студена семейна среда, не е привързан емоционално към своите близки и поддържа отрицателна нагласа към майка си. В периода на юношеството е имал поведенчески отклонения и се е ангажирал в агресивно и жестоко поведение спрямо свой връстници.

Обсъждане

Убийството в изследвания случай може да се разглежда като осъществяване на садистичните фантазии на дееца. Основание за този извод дава значителното количество насилие, което не обслужва инструментална

функция. Освен това, някои поведенчески аспекти (напр. изгарянето на интимното окосмяване на жертвата) са индикативни за наличието на известни отклонения в сексуалните интереси на извършителя (т. нар. парафилии [сексуални перверзии]), състоящи се в сексуалния смисъл, който той придава на извършеното насилие.

Възникването на фантазии с девиантно съдържание може да бъде свързано с неблагоприятните особености на ранния семеен контекст (Burgess et al., 1986). Възможно е липсата на емоционална връзка със значимите други да е възпрепятствала формирането на богат емоционален репертоар и адекватен стил на привързаност при изследваното лице. Несигурният стил на привързаност, съчетан с наличието на отрицателни личностни черти като егоцентризъм, е възможно да е предизвикал трудности за дееца в междуличностната и интимната сфера. Впоследствие чувството на неадекватност в социален и сексуален план е възможно да е довело до социална изолация и възникването интензивни фантазни преживявания, в които насилието ескалира и е натоварено със сексуален заряд³².

А. Бърджис и съавт. (Ibid.) установяват, че доминирането и упражняването на контрол е една от основните теми във фантазиите на изследваните от тях извършители на сексуално убийство. Според авторите тези фантазии започват да се манифестират в юношеството под формата на различни типове девиантно поведение. От позицията на мотивационния модел на сексуалното убийство жестокостта на изследваното лице спрямо неговите връстници може да се разглежда като реализиране на стремеж към доминиране над другите. Също така според А. Бърджис и съавт. (Ibid.) ако юношата не бъде държан отговорен за тези негови действия, те биват положително подкрепени и техният насилствен характер започва да ескалира. По този начин липсата на намеса от страна на родителите в ранните поведенчески отклонения води до катализиране на актовете на насилие, които с течение на времето е възможно да ескалират до извършване на сексуално убийство.

От перспективата на интегративния модел на нагонното убийство, предложен от А. Ариго и К. Пърсел (Arrigo & Purcell, 2001)³³, убийството в изследвания е случай може да се разглежда като форма на парарафилия. Според авторите още в ранните етапи на индивидуалното развитие при повечето извършители на сексуално убийство се формират отклоняващи се сексуални предпочитания към предмети, ритуали или ситуации. Ангажирането в различни форми на парафилно поведение с течение на времето може да доведе до ескалация на фантазиите и до включването на садистични елементи в тяхното съдържание. По този начин необходимостта от все по-интензивна стимулация за постигане на сексуално удовлетворение може да мотивира извършването на сексуално убийство. Според А. Ариго и К. Пърсел (Ibid.) ако умъртвяването на

³² Съществуват емпирични данни сочещи, че извършителите на сексуално убийство обикновено асоциират сексуалните преживявания с агресия в техните фантазии (Hazelwood & Douglas, 1980).

³³ Интегративният парафилен модел (Arrigo & Purcell, 2001) е разработен на основата на ключови компоненти от мотивационния модел на А. Бърджис и съавт. (Burgess et al., 1986), както и на модела на серийното убийство, създаден от Е. Хики (Hickey, 1997).

жертвата е неделима част сексуалната стимулация, необходима на извършителя, то убийството само по себе си представлява форма на парафилия (нагонно убийство или еротофонофилия).

Настоящото изследване на разполага с данни за наличието на устойчиви парафилни интереси или история на парафилно поведение при изследваното лице. Въпреки това, постморталните сексуални действия, проникването с предмети в тялото на жертвата, изгарянето на интимното ѝ окосмяване и преобличането на трупа са поведения, които свидетелстват за наличието на извести отклонения в сексуалните предпочитания на извършителя. Твърде вероятно е желанието за доминиране на жертвата, чрез садистично насилие, което накрая кулминира в нейното умъртвяване, да е източник на сексуална възбуда за изследваното лице. Според А. Ариго и К. Пърсел (Ibid.) парафилните фантазии и поведения са водещото, а често и единственото средство за постигане на сексуална възбуда и удовлетворение при извършителите на нагонно убийство. В този смисъл нагонното убийство може да се разглежда като мотивирано от стремеж към осъществяване на сексуални фантазии и получаване на сексуално удовлетворение.

В скорошно изследване Е. Бурегар и съавт. (Beauregard et al., 2007) разграничават по емпиричен път два основни типа извършители на сексуално убийство – гневни и садистични³⁴. Основните фактори, които диференцират статистически значимо двата типа, са емоционалното състояние на извършителя непосредствено преди престъплението, а също и количеството физическо насилие, реализирано спрямо жертвата. Първият тип извършители преживяват гняв преди престъплението и е по-малко вероятно да използват екстремни форми на физическо насилие (напр. обезобразяване или разчленяване на трупа). Осъденият в предходния изследван случай може надеждно да бъде окачествен като гневен тип извършител. Настоящият случай, от друга страна, илюстрира някои от типичните поведенческите особености на садистичния извършител на сексуално убийство. На първо място, за разлика от предходния случай, няма данни изследваното лице да преживява гняв по време на предкриминалната фаза, като следствие от взаимодействието му с пострадалата. Резултатите, получени от Бурегар и съавт. (Beauregard et al., 2007), сочат, че преди престъплението садистичните извършители на сексуално убийство е по-вероятно да преживяват положителен афект, например под формата на спокойствие, сексуална възбуда или благополучие. Вторият разграничителен фактор, който характеризира садистичния тип извършители – използването на значително количество неинструментално насилие, също се наблюдава при изследваното лице. Някои от останалите променливи, характеризиращи престъпленията на садистичните извършители, които са налице в изследвания случай са избора на точно определена жертва, оказването на съпротива от нейна страна, обезобразяването ѝ, ангажирането в постмортална агресия, липсата на съвкупление, използването на оръжие и поставянето на трупа, легнал по очи.

³⁴ В изследването на Бурегар и съавт. (Beauregard et al., 2007) двата типа извършители на сексуално убийство са обособени чрез подлагане на клъстерен анализ на променливи, отнасящи се до етапите преди, по време и след извършване на престъплението. Авторите на изследването не включват в анализа извършители, при които убийството има за цел елиминиране на свидетел на сексуално престъпление.

4. ОБОБЩЕНИЕ

Целта, поставена в началото на настоящото изследване, беше да бъде идентифицирана взаимовръзката между различни видове фактори и извършването на сексуално убийство чрез детайлно изследване на самостоятелни случаи. Възможните механизми и процеси, стоящи в основата на описаните взаимовръзки, бяха разгледани чрез интерпретация на отделните случаи в теоретичните рамки, зададени от съвременните обяснителни модели на сексуалното убийство и сексуалното насилие. Както беше отбелязано изследването няма за цел да подлага на проверка теориите, използвани в анализа, като главните причини са две – малкия брой изследвани лица и посочените ограничения на избраната методология. Въпреки това е необходимо да се отбележи, че голяма част от събраните наблюдения в рамките на даден случай се вписват добре в компонентите на теорията, на която се основава анализа. Така например някои от типовете извършители на сексуално насилие над деца, описани в моделела на Т. Уард и Р. Сийгърт (Ward & Siegert, 2002) бяха идентифицирани в настоящото изследване на основата на характерните за тях психологически и поведенчески особености. Възможно е прилагането на ключови компоненти от модела на траекториите (Ibid.) към извършването на сексуалното убийство на дете да доведе до съществен теоретичен напредък в тази все още слабо развита предметна област. По подобен начин изследвания на случаи №10 и №11 изключително точно отразяват типичните особености съответно на гневния и садистичния тип извършители на сексуално убийство, установени в изследване на Е. Бурегар и съавт. (Beauregard et al., 2007). Наличието на съгласуваност между данните, събрани в настоящата разработка и останалата част от литературата по проблема, е белег за прогностичната точност и високата степен на външна валидност на някои от разработените до този момент теории и изследвания.

5. БИБЛИОГРАФИЯ:

1. Aboud, A. M. (2008). Mental Disorder and Sexual Offending. *Sexual Offending and Mental Health: Multidisciplinary Management in the Community*, 68.
2. Arrigo, B. A., & Purcell, C. E. (2001). Explaining paraphilias and lust murder: Toward an integrated model. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 45(1), 6-31.
3. Bandura, A. (1977). Social learning theories.
4. Beauregard, E., Proulx, J., & St-Yves, M. (2007). Angry or sadistic: Two types of sexual murderers. *Sexual murderers: A comparative analysis and new perspectives*, 123-141.
5. Beech, A. R., & Ward, T. (2004). The integration of etiology and risk in sexual offenders: A theoretical framework. *Aggression and Violent Behavior*, 10(1), 31-63.

6. Beech, A., Fisher, D., & Ward, T. (2005). Sexual murderers' implicit theories. *Journal of interpersonal violence*, 20(11), 1366-1389.
7. Burgess, A. W. (2006). Elderly Victims of Sexual Abuse and Their Offenders.
8. Burgess, A. W., Hartman, C. R., Ressler, R. K., Douglas, J. E., & McCormack, A. (1986). Sexual homicide a motivational model. *Journal of Interpersonal Violence*, 1(3), 251-272.
9. Chan, H. C. (2012). What propels sexual homicide offenders? Testing an integrated theory of social learning and routine activities theories.
10. Chene, S., & Cusson, M. (2007). Sexual murderers and sexual aggressors: Intention and situation. *Sexual murderers: A comparative analysis and new perspectives*, 71-86.
11. Craissati, J. (2003). A review of dynamic variables and their relationship to risk prediction in sex offenders. *Journal of sexual aggression*, 9(1), 41-55.
12. Craissati, J. (2008). The relationship between developmental variables, personality disorder, and risk in sex offenders. *Sexual abuse: a journal of research and treatment*, 20(2), 119-138.
13. Finkelhor, D. "Four preconditions-a model." *Child sexual abuse: New theory and research* (1984): 53-68.
14. Fisher, D., & Beech, A. R. (2007). Identification of motivations for sexual murder. *Sexual murderers: A comparative analysis and new perspectives*, 175-190.
15. Folino, J. O. (2000). Sexual homicides and their classification according to motivation: A report from Argentina. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 44(6), 740-750.
16. Fox, J. A., & Levin, J. (1999). Serial murder: Popular myths and empirical realities. *Homicide: A sourcebook of social research*, 165-175.
17. Hall, G. C. N. (1996). *Theory-based assessment, treatment, and prevention of sexual aggression*. Oxford University Press.
18. Hall, G. C. N., & Hirschman, R. (1992). Sexual Aggression against Children A Conceptual Perspective of Etiology. *Criminal Justice and Behavior*, 19(1), 8-23.
19. Hare, R. D., & Neumann, C. S. (2008). Psychopathy as a clinical and empirical construct. *Annu. Rev. Clin. Psychol.*, 4, 217-246.
20. Hare, R. D., Hart, S. D., & Harpur, T. J. (1991). Psychopathy and the DSM-IV criteria for antisocial personality disorder. *Journal of abnormal psychology*, 100(3), 391.
21. Hazelwood, R. R., & Douglas, J. E. (1980). The lust murderer. *FBI law enforcement bulletin*, 49(4), 18-22.
22. Hickey, E. W. (2012). *Serial murderers and their victims*. Cengage Learning.
23. Kerr, K. J., Beech, A. R., & Murphy, D. (2012). Sexual homicide: Definition, motivation and comparison with other forms of sexual offending. *Aggression and violent behavior*, 18(1), 1-10.
24. Lanning, K. V. (1994). Sexual homicide of children. *APSAC Advisor*, 7(4), 40-44.
25. Laws, D. R., & Marshall, W. L. (1990). A conditioning theory of the etiology and maintenance of deviant sexual preference and behavior. In *Handbook of sexual assault* (pp. 209-229). Springer US.
26. Marshall, W. L., & Barbaree, H. E. (1990). *An integrated theory of the etiology of sexual offending* (pp. 257-275). Springer US.

27. Marshall, W. L., Boer, D., & Marshall, L. (2013) Assessing and Treating Sex Offenders In I. B. Weiner, & A. K. Hess (Eds.) *The handbook of forensic psychology* (pp.839-866). John Wiley & sons.
28. Meloy, J. R. (2000). The nature and dynamics of sexual homicide: An integrative review. *Aggression and Violent Behavior*, 5(1), 1-22.
29. Newton-Smith, W. H. (2002). *The rationality of science*. Routledge.
30. Nicole, A., & Proulx, J. (2007). Sexual murderers and sexual aggressors: Developmental paths and criminal history. *Sexual murderers: A comparative analysis and new perspectives*, 29-50.
31. Oliver, C. J., Beech, A. R., Fisher, D., & Beckett, R. (2007). A comparison of rapists and sexual murderers on demographic and selected psychometric measures. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 51(3), 298-312.
32. Porter, S., Woodworth, M., Earle, J., Drugge, J., & Boer, D. (2003). Characteristics of sexual homicides committed by psychopathic and nonpsychopathic offenders. *Law and human behavior*, 27(5), 459.
33. Proulx, J., & Sauv  tre, N. (2007). Sexual murderers and sexual aggressors: Psychopathological considerations. *Sexual murderers: A comparative analysis and new perspectives*, 51-69.
34. Proulx, J., Beaugregard, E., Cusson, M., & Nicole, A. (Eds.). (2007). *Sexual murderers: A comparative analysis and new perspectives*. John Wiley & Sons.
35. Ressler, R. K., Burgess, A. W., & Douglas, J. E. (1988). *Sexual homicide: Patterns and motives*. Simon and Schuster.
36. Revitch, E., & Schlesinger, L. B. (1989). *Sex murder and sex aggression: Phenomenology, psychopathology, psychodynamics, and prognosis*. Thomas.
37. Rice, M. E., & Harris, G. T. (1997). Cross-validation and extension of the Violence Risk Appraisal Guide for child molesters and rapists. *Law and human behavior*, 21(2), 231-241.
38. Rosman, J. P., & Resnick, P. J. (1989). Sexual attraction to corpses: A psychiatric review of necrophilia. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law Online*, 17(2), 153-163.
39. Sampson, R. J. (1993). The community context of violent crime. *Sociology and the public agenda*, 259-286.
40. Stanovich, K. E. (2010). *How to think straight about psychology*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
41. Tasman, J. K. A. (2006). *Essentials of psychiatry*.
42. Ward, T. (2014). The explanation of sexual offending: From single factor theories to integrative pluralism. *Journal of sexual aggression*, 20(2), 130-141.
43. Ward, T., & Beech, A. (2006). An integrated theory of sexual offending. *Aggression and violent behavior*, 11(1), 44-63.
44. Ward, T., & Hudson, S. M. (2000). A self-regulation model of relapse prevention. *Remaking relapse prevention with sex offenders: A sourcebook*, 79-101.
45. Ward, T., & Keenan, T. (1999). Child molesters' implicit theories. *Journal of interpersonal violence*, 14(8), 821-838.

46. Ward, T., & Siegert, R. J. (2002). Toward a comprehensive theory of child sexual abuse: A theory knitting perspective. *Psychology, Crime and Law*, 8(4), 319-351.
47. Ward, T., Polaschek, D., & Beech, A. R. (2006). *Theories of sexual offending*. John Wiley & Sons.
48. Warren, J. I., Hazelwood, R. R., & Dietz, P. E. (1996). The sexually sadistic serial killer. *Journal of Forensic Sciences*, 41(6), 970-974.
49. Пушкарлова, И., „Мотивът на насилствените сексуални престъпления” – В: сп. „Общество и право”, бр. октомври 2011 г.